

У В И И

1930

ий

И

Й

У

Л

Ь

7

СЫЛНЭ МУТАН
СҮРЭТАН ЖУРНАЛ

В у й л ы м а ш .

1. Г. Голубкин. Комунист партийын корныжо . . . 1
  2. Смирнов, К. Нужна илыш 4
  3. С. Тойшэв. Йаслэ 9
  4. Н. Тишин. Эрык эл (почэла мут) 11
  5. Н. С. Мухин. Омо (пиэс) 12
  6. М. М. Иванов. Нужна-влак ушэм—колхоз
(почэла мут) 20
  7. Радио дэн машин (почэла мут) 20
  8. Копэр. пурымат кулакым лўдыкта (почэла мут) . . 21
  9. Мак Мариэз. Колхоз калык (почэла мут) 21
  10. Мичурин Йатман. Нимоланат öрат 22
  11. Пöтыр Пайдуш. Олимпиад 23
-

КОК ИЙЛАН ЛЭКТЭШ

1930 ий
ИЙУЛЬ
№ 7

ТЫЛЧЭ ЙЫДА ЛЭКШЭ, СЫЛНЭ МУТАН, СҮРЭТАН, АДАК
ПОЛИТИК ДЭН ОЗАНЛЫК ЖУРНАЛ

Комунист партийын корныжо.

Г.П.Б-ка обяз. экз.
Лнгр. 1930 г.
Акт № 4. 1253

Луатвизымшэ гыч луаткудымышышко.

ВКП(б)-ын луаткудымышо сйээдшэ эртыш. Тидэ сйээдым чын—пэш кугу историчэский сйээдлан шотлаш лийэш. 16 сйээд пэш кугу вашталтыш жапыштэ погыныш.

15-шэ сйээдышкэ партий—сар годем шаланэн пытэн шуышо промышлэностым тёрлатэн, йол үмбак шогалтэн шуктэн мийыш. Йөршэш йорлэштшэйал озанлыкым тошто шотышко лийшэмдэн, йол үмбак шогалдэн мийыш. 15-шэ сйээд дэч вара прол.тар кугыжанышыштэ озанлык шотыштат, политик шотыштат пэш кугу вашталтыш лийэ.

16-шо сйээдышкэ партий 5 ийаш планым штэн, план поштэк талукат пэлэ пашам штэн, планым утыждэн шуктэн тольо.

Промышлэность шотышто пэш кугу вашталтыш лийэ. Тошто промышлэ-

ностым тёрлатэн, паша штымэ жапым эртэн, у промышлэностым, у тэхникым штэн, паврик-завотлан күлэш кугу машиным, йал озанлыкклан кү-

лэш кугу машиным штышэ промышлэность вийангмэ жапышкэ волчышна. СССР—млэндэ паша дэн илышэ кугыжаныш шот гыч индустриальный

кугыжаныш шотышко вончыш.

Йал озанлыкыштат пэш кугу историчэский вашталтыш лийэ. Тыгыдэ, посна озанлык олмэш совкоз дэн колкоз пэш вийан кушкаш тунгалыч. Шурно районлаштэ 40-50 протсэнт шэмэр озанлык колкозыш ушнышт. Колкозын шошо ага годем үдымө мландыжак 35 милион гэктарышкэ шуо. Кулак озанлыкын таварный киндыжым ындэ совкоз-колкоз киндэ вашталта. Тидэ шот альэ маркэ кулакым шыгырэмдэн гына шогымо олмэш, сплошной коллективизатсий районлаштэ кулакын клас шотшым пытараш пижаш йоным штыш.

Тэвэ тыгай кугу вашталтыш илышышкэ пурыш.

16-шо партсйээдышкэ комунист партий куштылгын тыгай кугу пашам штэн, кугу вашталтышым илышышкэ пуртэн тольо манаш ок лий.

И. В. Сталин.

Молотов.

комунистым, колхозникым, ончыл пашачым шэмэрым пуштэдымэ, кырымэ т. м.— тидым рашак ончыктат.

Тидэ жапысэ йёсылык комунист партий коклаштат тайнылмашым лукто. Пёрвой жапыштэ троткист влак, варажым пурла уклон партийын тунг корныжо ваштареш крэдалаш пижыч. 15-шэ сйэздышкэ партий троткист влак дэн крэдалын, нунын титакыштым йөршөш чараш луктын, троткизмым сэнгэн погыныш. 15-шэ сйээд дэч вара троткизм контррэволүтсий лагэршыкыла лупшалтэ.

15-шэ сйээд дэч вара чыла озанлыкат сотсиализм корныш пэш вийан возаш тунгалэш. Капитализм кэчын чакна. Илыш кэчыжэ пытышашым шижын, капитализм колаш илаш сотсиализм ваштареш крэдалаш пижэш. Клас дэн клас крэдалмаш талышна. Кулак клас кугыжанышлан киндым, моло йал озанлык тавар ужалым чарна, шылда, шукта, йулалта. Пролэтар диктатурым шужыктэн сэнгаш тырша. Капиталистым вучэн илышэ түрлө „спэтс“ шамыч сотсиализм штымэ пашам пужаш тыршат, моло кугыжанысэ капиталист шамыч дэн кылым кучэн, нунын дэн ик кангаш дэн вредительство пашаштым виктарат. Түрлө учрэждэ былаштэ „чиновник“ шамыч буюрократизмым, волокитым шарэн нуныланак полшат. Тыгэракын клас дэн клас крэдалмаш шарла, вийанэш. „Кө, көм сэнга“ манмэ крэдалмэ жап кайа.

Тидэ жапым комунист партий лүтдэ ваш лийэ. Промышленостыым, йал озанлыкым уло вийжэ дэн сотсиализм корно дэн виктарэн. Нэповский Российым сотсиализм элыш савыра. Тидэ нэлэ жапыштэ йёсылыкым лүдтэ ваш лийын, большевикла сэнгаш

Кызытысэ жап-сотсиализмын уло вийдэн капитализмым сэнгэн толмо жапшэ. Тидэ жап-сотсиализмым вашкэ шукташ тыршышэ клас дэн, капитализмым аралаш төчышө клас коклаштэ крэдалмашым вийанга. Садлан тидэ жапым клас коклаштэ крэдалмаш вийнымэ жап манаш лийэш. Лүмын пашам пужымо (вредительство), йулалтылмэ,

тыршышаш олмэш, комунист партийштэ йужыжо йёсылык дэч лүдын чакнаш тунгалыч, пурла вэлкэ лупшалтыч. „Вич ийаш планым илышыш пуртэн огына кэрт; Эл индустриандымым эркишташ күлэш; кулак класым пытараш огыл, нуным сотсиализм шташ полшыкташ күлэш; совхоз, колхоз шарымым эркишташ күлэш т. м. манын сотсиализм штымэ пашам лушташ тыршышт. „Рүдө Комитэт йонгылыш корно дэн кайа, рэволүтсийым, пролэтар кугыжанышым кошарта“ манын кычкырышт.

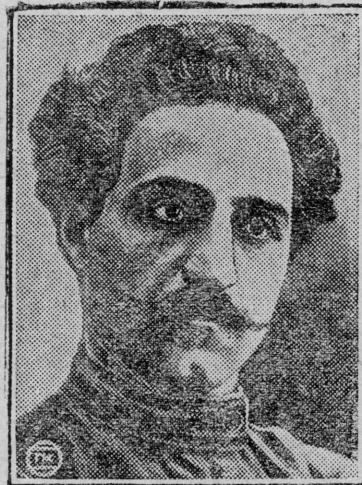
Пурла вэлкэ лупшалтшэ шамычын йонгылыш корнышко вочмыштым илыш шкак чарашкэ лукто. Нуно пролэтар вийлан, йалысэ шэмэр вийлан ышт инанэ. Оласэ пролэтариат—5 ийаш планым 4 ийштэ, йужо пашаштыжэ 2-3 ийштэ шуктэна—манын пашаждэнак ончыктыш. Волховстрой, Днепрострой, Тракторстрой, Сельмашстрой, Турксиб күртнө корно срок дэч ончыч шталт шукталтыч.

Йал озанлыкат сотсиализм корно дэнэ пэш вийан шарлаш тунгалыч. Совхоз, колхоз шамыч шошо вүдла шарлэн шогышт. Шошо ага жапыштэ колхоз шамычак 35 милион га икийашым үдышт. Сар дэч ожно помэшык, кулак үдымө дэч угла тэнэйак колхоз шамычак үдэныт. Шурно районышто 40—50% шэмэр озанлык колхозыш ушнэныт. Тэвэ тыгэ, пурла уканын кычкырыштым тошкэн, промышленостыат, йал озанлыкат сотсиализм корныш возыч, сотсиализм вийан шогыш.

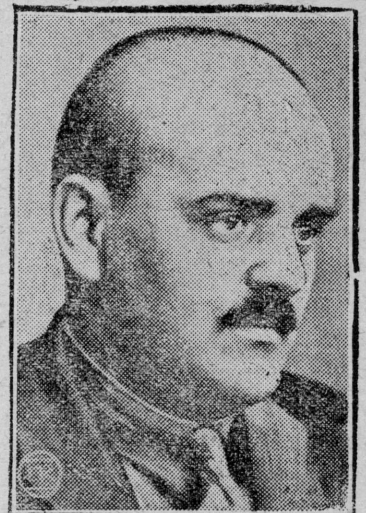
Лэнин корно дэнэ лүдтэ ончыко

Луат кудымшо сйээд. Комунист

партийын үшанымэ, ончыл отрядшэ көк түжэм нарын погынэныт. Нуным милион шамыч ойрэн колдэныт. 100 милион пашачэ, йалысэ шэмэр, тунья үмбалысэ пролэтар дэн пырлыа нунын кажнэ мутыштым пылышым шогалдэнак колыштыт. У илыш шташ ончыктык корным вучат. Радио—сйээдын мутышым тунья мучко шара, милион дэн газет шамыч сйээдын пашажым увэртарат. Пэш кугу, историчэ-

Орджоникидзэ.

Швэрник.

ский сйээд кайа. Сталин, Каганович, Орджоникидзе, Молотов, Куйбышев, Яковлев, Швэрник сйээдлан докладым штат. Эртымэ корным, эртышэ пашам, кызытысэ илышым, жапым шэрын, лончылэн, Лэнин ончыктэн кодымо корно дэн тагастарэн, ончыктык корным, сотсиализмым вийан штымэ корным ончыктат. Кок арньа утла сйээд кайа. Кок арньа утла большэвик шамыч Рүдө Комитэтын докладшым тэргат, сотсиализм штымэ ончыктык корно паша нэргэн кагашат.

Сйээдын пашажэ пэш кугу лийэ. Чын тидэ сйээдым исторический манаш лийэш.

16-сйээд пурла вэлкэ лупшалтшэ шамычын осал пашаштым йөршэш тўжвак лукто, титаклыш. „Пурла уклон кулакын агэнтэжэ; пурла уклон кулак дэн крэдалмэ кызытысэ жапыштэ эн осал тушман уклон; пурла вэлкэ лупшалтшэ, пурла пашам штэн шогышо комунист партийыштэ лийын оккэрт; Нуно партий вэкэ лиймыштым кызытак пашашт дэнэ огыт ончыкто гын, партийыштэ кодын огыт кэрт. Партий ончыкыжат чаманыдэ кок уклондэнат, нинэ уклон дэн кэлшышэ дэнат крэдал шогаш тўналэш“ манын сйээд пэш пэнгыдын каласыш.

Сйээд СССР-ын моло кугыжаныш кокласэ олмыжо (мэждународный положэньэ) нэргэн тыгэ каласыш: капиталист кугыжанышлаштэ озанлык кризис шарла, кэлгэштэш, илыш кэчын пужлэн шога. Кризис эн ондак пашачын, шэмэрын илышым чытыдымын нэлэмда. Капиталист кугыжанлаштэ рэволүтсионый пудыранчык шарла. Пызырналт илышэ пашачэ—шэмэр капиталист ваштарэш шогалыт. Колонийлаштэ (Китай, Индий, т. м.) пызырналт илышэ калык пызырышэ капиталист кугыжаныш ваштарэш кыньэлыт. Капиталист кугыжаныш влак коклаштат кэлшыдымаш, рынок вэрч крэдалмаш вийангэш. Кушкын, вийангын шогышо сотсиализм эл—СССР ваштарэш сар тўналшаш пашаштым капиталист кугыжаныш шамыч кэчын вийангдат, лишэмдат. Тидэ жап СССР-лан сотсиализм штымэ пашам, озанлыкым адакат чотырак вийангдэн, тушман ваш лийаш эрэ йамдэ лийын шогаш кўшта. Тидэ жап Коминтэрнлан пашажым утларак вийангдэн, компартийым пэнгыдэмдэн, пашачэ—шэмэрым рэволүтсийлан йамдылэн, импэриалист сар ваштарэш, СССР аралаш шогалаш йамдылэн шогаш кўшта.

Сотсиализм штымэ пашаштэ 5 ийаш планым ныл ийштэ шукташ манын, сйээд пашам колдаш кўшта. Сар дэч ожно штымэ 4 милион тон чугун олмэш 17 милион тон чугуным талукушто шташ тўналаш. Пэш шуко металургий, мландэ шў пуышо Урало-Кузнэтский районышто пашам викараш. Кугу паврик-завод шамычым планыштэ ончыктымым штэн шукташ. Йал озанлык пашам вийангдэн, сырйом шукэмдэн. льогкий промыслэностьым (кочмо, йүмө, чиймэ, т. м. сатуым йамдылымэ) вийангаш сйээд кўштыш.

Совкозым, колкозым шарэн, пырчан шурно йамдылымэ пашам йөршэш шукташ. Совкоз, колкоз Сибириыштэ, Казакстаныштэ, Йулышто 10 милион дэн угычын ўдышаш мландым йэшарэн кэртыт. Шурно ситыдымэ районышто вольык ашнымэ пашам вийангаш; шыл, шөр-торык ситидымым пытараш. Улшо колкоз шамычым вийангдэн, угычын милион дэнэ шэмэрым колкозыш шупшын, совет властын энэртишыжым шукэмдаш, йал озанлыкым сотсиализмыш лукташ, сплошной колэктивизатсий районым шарэн, кулакын клас шотшым пытараш.

Вич ийаш планым нил ийштэ шуктышаш—пролэтар-шэмэр дэч, чыла организатсий дэч уло вийым пыштэн пашаш пижмым вуча.

Садлан партий, пропсойуз, копэратсий, моло организатсий влакын пашашт—чыла пашачым, чыла шэмэрым сотсиализм штымэ пашашкэ шупшын шогаш йөнөштарэн шталтман.

Натсиональный политикым чакныдэ, Лэнин туныктымо корно дэнэ викарэн шогыман. Вэлико-дэржавный шовинизм дэнат, натсиональный шовинизм дэнат чарныдэ крэдалман.

Тўнья ўмбалнэ сотсиализмым штышэ эл—ик СССР вэлэ. СССР-ым чыла тўнья ўмбалысэ пролэтар, шэмэр, пызырналт илышэ колониальный калык ончэн шогат. Мэмнан куанымаш дэн куанат, мэмнан ойго дэн ойгырат. Мэмнан сотсиализм илышым штымына, пашачэ, шэмэр илышым куштылэмдэн шогымына чыла тўньасэ пашачым—шэмэрым мэмнан корныш ўжэш, тўнья ўмбалысэ рэволүтсийым лийшэмда. Уло вийна дэн чыланат сотсиализм штымэ пашашкэ пижын 5 ийаш планым ныл ийыштэ шуктэна, 16 шо сйээд кўштымым илышышкэ пуртэна.

Г. Голубкин.

Н У Ж Н А И Л Ы Ш.

(Рэволүтсо дэч ончычсо илыш гыч ойлымо).

Шошо. Ага пайрэм жап.

— Мо, йсмо мо? Мо йатырышкэн шога? Окнажгыч ойырлэн ок кэртдыр?.. Эй, йумо, кунам ындэ ты маркэ шогымэт уло? Шинчын шинчымэ ок шу, шогэн шогымо ок шу. „Чырык-мурык“ вэлэ түчэш. Шортын ойгырэнат шэр тэмын. Ага пайрэмланат вич кэчэ вэлэ кодын. Чывыштэн налаш уржа ложаш укэ, шўльö ложашат вочко пундаштэ вэлэ. Ага пайрэмышкыжэ от лэк гын, йэг воштылэш, адак йумыжат ала мом каласа „өпкөла“,—манын, авий ышкэ сэмынжэ мутлана.

Мыйынат мўшкыр пэш шужэн. Кэчэ йатыр кўзымөнгө шўрым кочнат, ындэ кэчывалат эртэн, альбат чытэна. Шўржымат эсогыл нугыдын огыт шолто Мом ыштэт?— Шўраш укэ. Парэнгат шындымэ дэч вара шукак ыш код... Ик кормыж шўлө ложашым шавэн нуж йөрэ, полдыран шудо йөрэ, изишак парэнгым пыштэн кок арньа годсэк эрэ тыгай шўрым кочкын илэна. Кызыт суртышто илшыжэ нылытын улна: ача,— ава, мый, ийат пэлаш шўжар, шэпкаштэ кийшэ. Ачийын пөрвөй эргыжэ — изажын салтаклан каймыжлан тэний кок ий шуэш.

Изай, салтаклан каймыж дэч ончыч кок ий поян Ондруп дэн тарзэш илэн. 30 тэнгэ окса налшашыжэ кодын.

Ачий кажнэ рушарньа кэчын Ондруп дэнэ чэркыш коштыт. Йумылан иньанымыж дэнэ, йумылан кумалаш йөратымыж дэнак ала мо?

Сандэнэ ага-пайрэмыш лэкдэ ынэж код. Ондруп дэчын ачий йатыр кана оксам йодын. Окса йодмыж годым ачийлан Ондруп тыгэ вэлэ каласа:

— Эй, Васлий йолташ! Айда, эргычын чонжылан йумо тажам пужо. Ит ойгыро! Ильэна гын, төрлана“— манын, вэлэ манэш. Пойан Ондрупын окса пудымыжлан Пөтыр изан йөндымө писма толмыж дэч вара ачий дэн, авийын шинча вўдышт эрэ йогэн коштэш. Изан писмаштыжэ тыгэ возымо ильэ:

— Ачий, авий ала пөртылам, ала укэ? Эрэ кырат, пэш йөсө, ошма мэшакымат йатыр гына нумал шогэнам. Утларакшым мыйын гайэм тарлалт толшо шамычлан йөсө. Пий олмэшат огыт уж. Мый шкэ вэлэ шинчэм, тэ мыйын орланымэм огыда шинчэ. Ондруп дэч оксам налын пытарыза!— манын писмаштыжэ возэн колтэн.

Ондруп йумылан кумалшэ. Ала йумын пайрэм „ага-пайрэмлан“ вэрчын ложашым кўсын пуа гын?— манын, ачий Ондруп дэкэ ложаш йодаш кайэнат, ала мо шуко шога. Мэ шэпкаштэ кийшэ изэ шўжарэм дэн коктын чылт киндэ дэч поснак она илэ. Тугэгынат, кажнэ йэгын омса лондэмжым лудын кошташ логалэш. Эрэак кўчэн коштмат ок шу. Йужо пошкудо йалым кок-кум пачашат коштынам. Садлан вэрчын йужо пөртыштө нэлэ мутымат колат. Ындэ кок кэчэ лийэш, мыйынат умшаш киндэ пурэн огыл.

— Авий шўльö ложаш дэнэ изиш лапашым лугэн пуйан!— манын йодым.

— Эй, кэрэмэт икшывэ! Эрэ логарэт дэнэ лийын пытэнат!.. Кўчаш кайэ! Төвө окнагыч ончо! Ачат ложашым конда укэ?— манын, авий пэшкыдэ мут дэн шўрдыл пэлэштыш. Мыйат окнам почын Ондруп капкагыч ачийын лэкмыжым эскэрэм.

— Ты пайрэм шуэш гын чон йўлаш вэлэ йөра тыглай годымжо кузэгынат шкэмым ашнэт. Йумын пайрэмым калык дэн пырльа эртардэ ок лий. Полтат, уржа ложашат чывыштэн налаш укэ. Шўльö ложашат шўрылан вэлэ. Пайрэм шуэш гын, түрлыжө күлэш. Кызыт ик путым налат, шижым путат-пэлым пуаш күлэш. Кэнэж гоч пояншамычын кид йўмалнышт пашаштым ыштэн эртарэт,— манын, авий шкэ сэмынжэ мутлана.

„Шужымо мўшкыр дэн пасу гоч кайаш лийэш, чийашэт укэ гын, урэм гочат кайаш ок лий“— манмэ шомак уло. Тидэ мутым, шужымым уждымо, йынг вэлэ ойлэн кэртэш. Шужэн илаш путырак йөсө. Шочмэтлан кушмэтланат өкынэт. Мыйат шкэ сэмынэм шонэн „луйык-луйык“ шортын колтышым.

— Мо, эргым, мо?— манын, авий мый дэкэм толын тупэм гыч нийалтэн вўчкалтыш.— Эй, эргым! Шыдэм дэнэ вурсэн кышкэм. Мом ыштэт, ок лий. Мландак пэш шагал. Кызыт нылытын пэл лўмаш мландэ дэнэ мом илэт? Ондруп гаймытын гын, мландышт утымэш уло. Эргым ит шорт! Тэвэ эрла, кунарэ муына, шкэнан йалыштэ кўчэна,— манын, авий шыман каласыш.

— Мэмнан мландэ молан шагал?— манын йодым.

— Молан шагал? Пойанлан шуко пуэн улыт, нужналан укэ. Адак ўдрамашлан йөршөш укэ.

Мэмнанлан мландым Пöтыр изат дэн, ачатлан вэлэ пуэн улыт.

Ачий Ондруп капка гыч, ончылансакыш дэн шинчажым үштын лэктэш.

— Авий... Төвө ачий толэш!

— Тупэшыжэ иктаж мом сакэн укэ?

— Укэ, мэшакшэ конгла йумалныжак.

— Эй, пöрйэнгат! Йодын моштэн огылдыр?

Ачийат пöртыш пурэн омса түр окна дэкэ энгэртэн шинчэ. Ала мо шкэжэ титакан йэнгай койэш. Ондруп дэч ложашым налын кэртын огылат тудлаң тугэ койэш ала мо?

Авий ачийым вурса, түрлын-түрлын шудалэш. Йужо кунам авий ачийлан йондымө мутым каласа гың, ачий вуйым рүзалтэн кұвар ўмбақ шўвалэш. Ачий иктаж мом пэлэшта гың, тулвондо — помылашкат шуаш тора огыл. Тудланак ачий нимом огэш пэлэштэ. Авий ачийын кондэн пыштымэ мэшакшым налын пэш содор гына лэктын кайыш. Мыйат авийн почэш лэктым. Авий кудвэчэ покшэлнэ өрмыгай шогылтэш.

— Куш кайэт, авий?— манын йодым.

— Кугу Выльып дэкэ кайэн йодын ончэм. Ала иктаж лучко крэмга шўльö ложашым да, пэл-пут уржа ложашым пуа,— маньат, идым шэнггэч ошкыльо.

Кугу Выльып Ондруп дэчат пойан. Тудын мландыжат пэш кугу. Ик пасу — чодра. Кок вүд вакшыжэ уло. Кызыт куд тарзым куча...

Мый пöртыш пуршым.. Ачий шинчымыж дэнак шкэ сэмынжэ мутланэн шинча:— Эй, Ондруп, Ондруп... „Кызытат пэш шуко пуэнам“— манэш. Ик нил путым пуэнат, шижым нил путылан куд путым пуаш күлэш. Тудын ўмбақ „коктын кум кэчэ уржа түрэдаш полшэда“— манэш. Тэвэ эргычым салтаклан колтымэтлан манмэ гайэ. Вуй воктэнат кок мушкыңдо логальэ. Тока чэркыгыч кумал лэкшыжла кок түшка күльашымда, кум түшка вынэрым шолышт лэктэ. Пэш когаргымэм дэнэ ала мо, чытэн ыжым кэрт: „чэркыгыч шолышт лэкмэтым каласэм“— манын колтышымат, ўшкыж гайэ мўгыралтэн, куржын мийэн шинча гыч тул коймэш пуэн-пуэн колтыш. Йөра... Йумо ужэш...

Авий толын шуо. Мыйат авий дэч йодыштам:

— Выльып кугыза ложашым пуа, укэ?

— Йодын моштэт гың, лийэш, йодын от мошто гың, ок лий. „Эрла вакш дэч кўзыктэмат, пуэм“— маньэ.

Выльып кугыза авийлан ложашым пуаш ок кэлшэ ильыдыр? Авий ойлэн,— ойлэн йодынжо пэш мошта. Эн ончыч түрлө воштылтышан шомакым лүктэш. Коклан-коклан киндэ нэргэнат пэлэшта. Йэнгым шкэ вэлыш кэлыштарэн — савырэн шуктымыж годым мо йодшашыжым йодэшат. Сандэнэ пудымаш йэнжат пуаш лийэш.

* * *

Эрлашыжым эрдэнэ котомкам тупэш сакэн шкэтак вакш корно дэн ошкылам. Пойан Ондрупын тарзыжат Микалэ имнэ дэн поктэн шуо.

— Каврий, кушко кайэт?— манын йодо.

— Микалэ, тый кушко кайэт?

— Мый вакш дэк полто йонгышташ.

— Мыйат вакш дэкэ йэн шинча рожым ончаш.

Микалат мыйын мутэм умлэн нальэ.

— Айда тол, тол, шич!— Имныжым шогалтэн, Микалэ мыйым шындыш.

Вакш дэн, Микалын вакш клатыш полто мэшак нумал пуртымэшкыжэ, вуйжыгыч имным кучэн шогэм. Пойан Выльыпын кугырак эргыжэ Васэ мөңгыжгыч мэмнанлан ваштарэш толэш. Вакш пўйа ангысыррак.

— Эй, Микалэ! Мом ыштэн шогэт?! Кунамсэк шогылтат! Ты маркэ кок ула мэшакым нумал пытарэм ыльэ. Имнэтым писырак нал! Йўдым йўрлиймылан тазыланат, Микалын пытаргыш мэшак нумал пуртышылажэ йолжо мунчалтэн шўртнэн возын. Мэшакым нөлтэн нумал пурташ төча.

— Эй, арам логар!.. Мэшакымат почандарэт вэлыс. Мый тыйын озат омул; тыйым пўсэмдэн кэртам ильэ,— Васэ манат; ораважгыч волэн куржын толын Микалын имнэ вуйжыгыч кучэн имным изиш ошкылтыш.

— Изилан чытэ! Тэвэ имным мөңгэш савырэм,— Микалэ мэшакшым нумал пуртышат, Микалын имнэ савыраш тўңгалмыж годым адак Васэ кычкыральэ.

— Орава кутанэт нал! Микалат орава кутаным пэл мogyрышкырак шупшыльо. Ала мо эртэн кайаш лийшаш гайак огыл. Васэн имнэ вуйжыгыч „шыр-шор“ вүдэн лукшылажэ Микалын ораважлан Васэн ораважэ пижын, Васэн омыт сўскылжө „шорт“ шоктэн күрльө.

— Ы-ык, шайтан!— манын, Васэ Микалын дэк куржын мийэн шўй лодэшгыч түкэн колтышат, кэм йолжо дэн чумэн-чумэн тошкаш тўңгальэ. Микалын кычкыраш төчымө йўкшат пыкшэрак вэл шокта. Васэ мogyржо куштылэммэш Микалым кырыш. Йўдым шўльö шэлыктышыла ала кузэ вакш кўй шэлынат, садлан тарзыжлан пэш сырэн содор толэш улмаш. Ындыжым чотырак шыдэшкыш.

— Тэвэ Ондрупэтлан каласэм... Молан йөрэт? Так очынэш Ондрупын киндыжым шўктэн илэт. Тэв тачэ мэмнанат арам логарна кугу сийаным кондэн. Тудланат тачэ шокшо мочам ончыктэм,— манын, Васэ туманлэн-туманлэн мутшым кошартыш. Мый нимолан өрын „шып“ ончэн шогэм. Кугу Выльып Васэ мыйдэкэм чуш гына ошкыл тольат, парняжым рўпшэн-рўпшэн мыйланэм ойла:

— Тэвэ тыйат тудо пийак улат! Мом ончэн шогэт?! Мый Микалым кыршым укэ?!— манын,

кугу йүкшө дэн мый дэчэм йодо. Мом каласаш гын, мый орнам. Мыйын могоыр йүшто муж дэн чытырмыла вэлэ түчэш. Лүдынам...

— Ала ом шинчэ — манын, эркин пэлэштышым.

— Ом шинчэ? Могой ом шинчэ?! „Кырэн“ — манын гына ойло! Ават ложашым йодаш мийэн ильэ. Ужмэтым ойлэт гын, тыланда ик чывыштыш ложашат ок логал. Микалэ пыкшэ гына ордыжшым кучэн киньэлэ. Шүлэнат пэш ок кэрт.

— Эй, илышыжат.. Мэмнайгайлан кунам каньылэ ласка илыш толэш гын? Нужна дэнэ тарзым пий олмэшат огыт ужыс, — манын, вакш кла тыштэ мэшакшым тёрлатэн лэктат, шкэ сэмынжэ шортын-шортын имныжым савырэн мөнгө вэлышкыжэ кайыш. Мый Микалым чаманэн ончэн кодым.

— Мом ышташ? Вакш дэк күчаш пураш гын, Васән дэч лүдмыгай түчэш, — изиш шонэн шогышымат, лучо мөнгак кайэм, — манын мыйат мөнгө вэлыш ошкылым. Корнышто түрлыжө ушлан пура: „мом ыштышаш? Иктаж кө ураднык монь йодышташ тўнгалэш гын, Васән Микалым кырмыжым каласэмак гын, авийлан ложашым пуаш лиын улыт. Каласэн гын, вара ложашымат огыт пуо.

Кырмыжым каласаш огыл гын, Микалым чаманэм. Мөнгө мийшымат, тыгай тугайым нимомат ыжым ойло.

* * *

Кумышэшым эрдэнэ, малэн помжалтым, түрлыжат ушэш возэш. Изиш лиймөнгө капка йүк шоктыш. Пөртөнчылымат „шолт-шолт-шолт“ куржын күзыш. Тунамак палышым; тидэ йал старыс толэш. Тудо эрэ суран кэмым чийэн коштэш. Пөрт омсамат содор гына почын пурыш. Шукак ыш лий авий пөрт гыч лэктэ:

— Эй, Каврий, киньэл! — манын мыйым кычкыральэ.

— Авий, кө пэш содор тольо?

— Йал старыс тыйым налаш толын.

— Молан мыйым налаш толын? Мыйдэнэм мом ышта? — Ураднык күшта, — манэш. Тэнгэчэ вакш пўйавалнэ мом ыштылын улыда? „Пойан Выльыпын эргыжэ Васә“ Ондропын тарзыжым Микалым „кырэн“ — манэш. Микалыжэ урадныкым ұжын толын. Айда, киньэл! Тэвэ тыйланэт кузэ каласышашым каласэм, каласэн гына ончо: „Васә Микалым кырыш“ манын. Вара шүэтым күрлам. Мыйлана вара ик чывыштыш ложашат ок логал. Ложашым кушто муат вара? „Ом шинчэ. Мый ужын омыл ман!“ — манын, авий мыйым туныктыш. Тугэ гынат, авийын мутшылан кэлшенак ыжым шу. Старыс мыйым вүдэн кайыш.

— Старыс дэн үстэл төрыштө ураднык шинчылтэш. Пойан Выльыпын эргыжэ Васәт туштак. Микалэ конга воктэн шога. Шүргыжө какар-

гэн, шкэжэ ўншэмын. Коклан шинчажым ұштылэш. Ураднык шашкыжым тёрлатэн, кагазым шаралтэн мыйым ончалыт — „тышкырак тол!“ — маньэ, мый дэчэм ойдышташ тўнгальэ:

— Тэвэ тидэ Васә Микалым кырэн мо?

Мый нымат ом пэлэштэ. Уло лу йыжын чытырмыла түчэш. Шэнгэкэ ончалымат, авий шога.

Ну, вашкэрак каласэ! Васә Микалым кырэн мо?!

— Мый ом шинчэ... Ала кырэнак?

— Можо ом шинчэ. Мый Микалым кырэн омылыс, — манын, Васә мыйланэм кугу йүкшө кычкыральэ.

— Укэ. . кырэн отул, — эркинрак пэлэштышым. Ураднык адак йодо:

— Васә Микалым кырэн огыл? Ала Микалэ шкэжэ пурэн кайэнат, сусыргэн? Чыным ойло! Чын вүдышкат, тулышкат ок пура, — манын, ош шинчаж дэн Микалын дэн мыйым ончалыэ.

„Чыным каласэм гын, ложаш ок логал. Чыным ом каласэ гын, Васә Микалым тошкэн-тошкэн кырыш, ышкэ сэмынэм шонэм.

— Чыным ойла вэт.. Кырэн огыл гын, кырэн огыл. Мэмнан Каврий шойакым ок ойло, чыным ойла, — манын, авий пэлэштыш,

Мыйат «Васән Микалым кырмыжым каласэмак лучо» — манын шоналтышым, вара пэлэштышым:

— Мый олталэнам; Васә Микалым пэш чот кырыш. — Эй, кэрэмэт икшывэ! Уждымэтым ойлэтыс, — манын, авий куржын мийэн мыйым почандараш тўнгальэ. Авий пөрт гыч мыйым шүдырэн луктат, адак тўжвалнэ логалтыш.

— Авий авий, — мый чынымак ойлэнамыс. Мый титакан омул — манын, магыраш төчэм.

— Мый ындэ кушто ложашым муына? Тыйжэ ындэ шужыктэт. Ага-пайрэмыш лэkdэ вожылмашкэ пуртэт. Мөнгө мийэн ит пура! — Манын, авий туманлэн-туманлэн капкашкэ лэктын кайыш. — Куш кайаш? Мөнгө кайэм гын, авий «мөнгө мийэн ит пура!» майэ. Тыштэ шогэм гынат, Васә лэктэшат, кыраш тўнгалэш, — шонэм. — Мом ышташ? Орнам. Чүчымыт дэк лучо кайэм, — маньымат, идым шэнгэкэ ошкылым.

* * *

Помжалтым — пычкэмыш йүд. Тылчэ гына пыл лонга гыч „выгэ-водо“ койаш төча. Мо тыгай? Кушто улам?.. Киньэлын сайрак ончышым гын, Лүмэнэр корэмыштэ улам. Орынам... Кузэ тышкэ толынам?.. А..? Кузэ тышкэ толмэм ушэмлан пурыш. Чүчү дэк каймэм годым ты корэмэш канаш шинчынам улмаш. Кодшо кэчылаштэ кочдэ илмылан, йыжын пытэн. Ты корэмыш канаш шичмэ годым малэн колтэнам улмаш. „Лүмэнэр корэмыштэ аныртыш уло“, — манын, колнам ильэ. Адак тудо капыржэ ушэмлан пурэн кайыш. Могоыр коваштэ „копыж“ кушкэдалтмыла түчө. „Ачий-авий

кыра, вурса гынат, мөнгак кайшаш — манын, тарванышым. Корнышто ошкылшэмла шонэм:

— Эй, калыкынат мутшо: тидэ корэмыштэ йүдым ик йынымат агыртыдэ ок колто,— маныт. Эртэн каймэ огыл, мый малэнамат. Ыш агыртарыс? Йалыш шумэш изэ уш түрлым кычалэш, шона:

— Э-эк, ик кана гына йэн кид йүмачын ойырлышаш, тыгэ лүдын коштмо, шужымо дэч утлышаш ыльэ.. Умыр мучко тыгэ орланэн, йёсланэн илаш логалэшдыр?.. Кёлан пойан илаш, кёлан нужнан илаш йумак тыгэ пүрэндыр? — манын, шкэ сэмынэм шонэм..

Кушко пураш? Эй, шого, Микалы сарайыштэ шкэтак мала. Микалэ дэн сарайыштэ малэмат, эрдэн эр мөнгө кайэм. Пойан Ондрупмыт мыйын пурмэм ынышт шиж, шижыт гын, тунам вара Микалыланат сай ок лий. Шып. Пакча гычын сарай калка рожгыч Микалын малмашкыжэ пурышым, тўжвалнат „выдэ-водо“ койэш, пычкэмыш. А, сарайыштэ гын, парньам чыкэнат ок кой. Ала кум кана тошкал шуктышым, ала укэ, вичашкэ „пушт“ шоктэн шорык ўмбак волэнат возым. Лачак ала кузэ рожыш логалнам. Вичаштэ улшо шорык-шамыч ойганышт. Мый шорык йол йымалнэ пёрдалам. Нигузэат кыньэлаш ок лий. Сарай гыч йүк шоктыш:

— Кө тушто?

— Микалэ, мый Каврий улам! Сарай рожгыч вичашкэ пурэн кайнам.

Нийалкалэн-нийалкалэн Микалын дэч кўзышым. Шўргым кучэн ончышым гын, шорык тошкалмэ дэн шўргө кок вэрэ нузылгэн. Вўрат йога. Ындэжым чыташат ок лий коршта.

— Мом коштат?—Микалэ йодо.

— Тый дэкэт малаш толам: мөнгө пураш гын, ала пуртат ала укэ?

— Ты маркэ кушто коштыч?— Микалэ мый дэчэм эркын йодыштэш.

— Лўмэнгэр корэмыштэ малэнам.

— Молан тугэ? Молан мөнгэт пураш лўдат?

— Молан? Моланжым шинчэт вэт: чын ойлымылан. Тыйын пашат могай? Урэдникэт мом ыштыш?

— Эй, Каврий! Мый „ала урэднык пыдалэш?“—манын ўжын тольым. Укэ, Пойан Выльып Васәланак полша. Тэвэ варажым йолаш пундашкэ вишкыдэ толмэш чытырыктышт. Мыйымак титакэш шотлат.

— Кузэ тугэ?

— Кузэжым тый альэ от шинчэ. Урэдныкшат вэт пойан тўшкак огыл мо? Тыйын кок чын ойлымэтлан тый шкэак пурэн кайэнат, адак имньэтым кучэн моштэн отул маныт — маныт. Мөнгө тольымат, тудын ўмбач Ондруп кугыза кошартыш. Эй, мэмнан гайэ йэнгим кө чамана, кө пыдалэш. Кызыт йужыжэ сай ила: пўж-вўд йоктардэ, йарныдэ, йёсландэ, когаргыдэ мўшкырым шырэн кийа.

Тый тудланак йара пашам ыштэт. А йужын чонжо гына шинча. Кэчэ лэкмэ дэч ончыч тўнгалын, кэчэ шичмэш, кандра дэн йолышталтмэ гайэ, пўж-вўд йоктарэн уло вийым пыштэн, пашам ышташ толаша. Тудынак кочкашыжат, йўашыжат укэ. Шинчэт могай кок чын уло?

— Могайэ?—Микалын воктэк туртын возынамат, Микалын ойлымыжым колыштам. Мўшкыр шужэн шўргэмат пэш коршта. Ты нэргэн Микалылан нимомат ом ойло. Микал дэч киндым йодам гын, кўзыкта да, адак сарайыштэ шкэт кодаш лўдмы гай тўчэш. Микал дэн пырльа волэм гын, Ондруп кугызамыт шижыт шонэм. Тунам вара изи ырвэзылан шуко ок кўл, кормыштэнат шуат. Микалын мыйланэм эркын йышт ойлымыжымак колыштам.

— Икымышэ чынжэ нужна, котомка дэн, кокимшо чынжэ пойан окса мэшак дэн.

— Пёрвөйсыжо — канка, кукшо... Тудо нужна пёртышто ила. Кокымжо чынжэ койа. Тудо пойан пёртышто ила. Урэдник, писыр, старшина, поп — карт тушко мийат. Кугыжат туштак шогылтэш.

— А, йумо могай чынжы дэн?— йодым.

Микалат воштылалын ойлаш тўнгальэ:

— Эй, Каврий, йўлэр улат. Попат туштак уло гын, йумат кокимшо чыныштак. Тый чэркыштэ улынат, йумын райыштыжэ могай калык уло? Чыла поп, пойан, аркирей,—чылажат сай чаплэ вургэм дэн улыт. Мэмнан гайэ нужна, тарзэ шўкшў йыдалан, шўкшы вургэман тушто иктат укэ. Тэвэ ачат кажнэ рушарнья йэшын чэркыш кумалаш коштэш, „йумо сай илышым пуа, нужна илыш гыч утара“—манын шона. Кэч вуйэт шэлмэш кўварлан вуйэтым тўкалэн кумал, садак шўкшў йыдал, шўкшў вургэм дэнак илэт. Кўсэнэт гыч луктын пу, вара йора.

— Вэс йумо уло, альэ укэ?

Кугун шўлалтэн Микал пэлэштыш.

— Мый тэвэ ик тыгай кнагам лудынам: ураднык дэч, кугжа дэч, йумо дэч поснат илаш лийэш.. Тунам кулат, тарзат, озат ок лий. Чылан ик тёр лийыт. Мыйын ты ойлымэм нигэланат ит каласэ..

Авытан мурымэш түрлыжым тыгэ кутырэн кийышна.

— Айда ындэ малаш кўлэш,— манын, Микалэ шыпланыш.

— Малашыжат омо ок шу.

— Омэтшэ молан ок шу?

— Моланжэ кочкаш киндэ укэ. Сутка шуэш тэвэ умшашкэ шўраш пырчымач чыкэн омул. Мөнгат ындэ мыйым огыт пуртыдыр?

— Айда шужэнак альэ от коло. Тый айда малэ! Чуш гына мый ўлко волэн кўзэм,—манын Микалэ волыш. Мыйат малэн колтэнам. Микалын сарайыш кўзэн вочмыжмат ом шарнэ.

* * *

— Кэчэ „шыр-шыр“ лэкташ тóча.

— Каврий, Каврий, кыньэл!— Микалэ кычкыра. — Мөнгэт кайэ! Ачат аватат ок кырэ. Мийда кылат йымакэт ончал! Пэл мэшак ложашым намийэн шындышым. Иктыланат ит каласэ! Тыйат уждымоколдымо лий!— манын, Микалэ мыйым туныктэн колтыш. Идым капкагыч мөнгө мийэн пуршым, авий каза дэн шорыкым күтыш луктэш. Шорык манмылан шорыкшат иктэ вэлэ.

— Суртыш толын ит пуру! Йумо дэч лүд! По-йан йэнгын мутшым колышт! Тыйын йумэт укэ. Антикрис улат,— манын, авий сурга.

— Айда, мый титакан улам. Авий, кунар кэртат кырэ!— манын, шинча вүд йөрэ шкэ чытырэм, аван дэкэ мийэм. Авийат капкам түчын ваштарэшэм толэш. Авий мыйын шүргө нузылгымым ужын чаманымыла:

— Каврий эргым, мо лийнат? Вурсэт гынат, шудалат гынат, шкэ шочшэтак— чаманэт. Мүшкы-рэтат шужэндэр? Айда, каза шөр дэн лапашым лугэн пукшэм,— манын, авий вуйгыч нийалтэн шинча вүдшө „йыр-йыр“ куржын тольо. Пөртыш

пуршым, ачий йыдалым ыштэн шинча. Мыйым „йыж“ ончалыэ. Мыйланэм сырымыжым палышым. Авий пэш чушгына пөртыш куржын пурыш Шкэжэ йывыртэн.

— Ачажэ, мэмнан клат йымал омса шэнгэлнэ кок пут нарэ ложаш шинча.

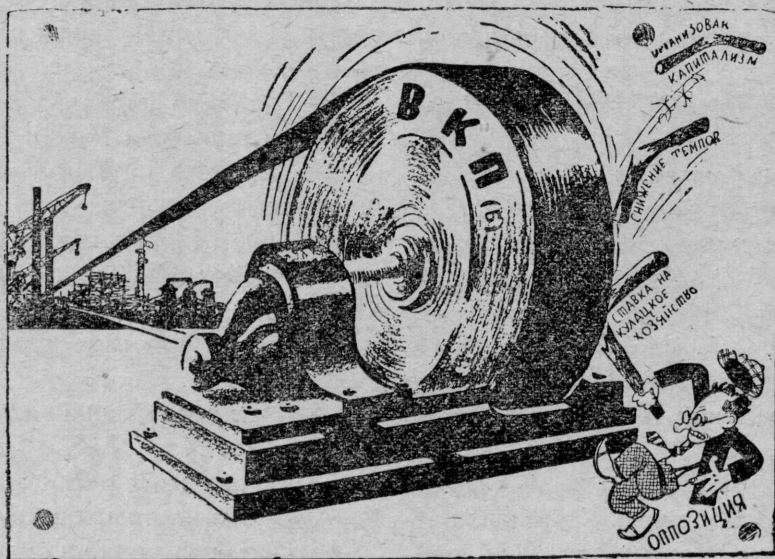
— Айда, күлэш ок күлым ит ойлышт! Туал гын, шужэн она коло— ачий пэлэштыш.

— Эй, ачий-авий, тэ пойан дэч лүдыда нуным сөрвалэн толэшэда. Ик шонэт гын, сөрвалдэат ок лий,— манын, шкэ сэмынэм лүдынрак пэлэштынэм. Ачийат вэржы гыч тарванэн тамакым чылымышкыжэ оптэн пыжыктыш.

— Аважэ, чынак ложаш уло мо? Туалгын ага-пайрэм пийалэш йумо кондэн? Йумо кэртэш, йу-мылан гына кумал, пийалым муэш,— манын, ачий ўшансыр ончаш лэктэ. Ындэ мый ачий дэчат, лүдмаш укэ.

— Авий йумо кондэн огыл, йүдым Микалэ кондэн шындэн. Тачэ мый Микалын дэн коктын сарайыш малэн улына.

— Туалгын, нужналан нужнак вэлэ полша,— манын, авий куанэн ала мом пэлэштынэжэ.

Й А С Л Э.

Иыван Качыри олаштэ йэнг дэн шэм пашам ыштэн илэн: кўварым мушкын, тувырым туржын. Йосын илэн. Иалжыгыч нужна поктэн колтэн.

Шошым мөнгыжө пөртылын. Мөнгысө илышыжэ йывыртэнак ваш лийын огыл. Кажнэ йол тошкалтышыжэ ойго да азап. Ышкэ игышывыжэ укэ, вэсын игышывым ужэшат, чонжо коршта. Иккана пөрт коклашкэ лэктын, пөрт воктэнысэ улшо пөрт ончылно ала мо тўкалтымэ йўк шоктыш. Вичкиж йўк пылшышкыжэ пэрныш. Качыри ончалэ, пөрт ончылно сөсна мэшаком шўдырэн кудалштэш. Кўвар ўмбаке шөрын йөралтшэ вочкогыч мушкылтыш вўд йогэн. Туштанак шым ийаш ырвээзэ дэн коштшо кок ийаш Йогор лавран вўдыштө шинча. Ойго да азап. Могайрак аза! Йолжо вичкыж, кадыр, куго мўшкыран, — чылт, урлык комдо гай. Вуйжо лавран, тийан.

Качыри лўдын: — мэшак шўдырэн кудалштшэ сур сөсна Йогорымат, вуйжо гыч авалтэн мэшак гай рўзаш тўгалэш,—шоныш. Вара изэ азам кидышкыжэ налын, ала мом шоналтэн шогышат, пөртышкө пурыш:—ночко, пычкэмыш, нымом погэн налмэ огыл. Устэмбалнэ кармэ-влак шэм упш гай вэлэ койын шинчат. Олымбалнэ пырыс коркаштэ аламом кочкэш. Кўварвалнэ кок чывэ-влак тараканым чўнгэн коштыт. „Йогорым кудалташ гын, тудынат шинчажым чўнгэн пытарат“—шоналтыш.

— Эй, илыш!

* * *

Изэ Йогорын аваже нургыч толын шуо.

— Тыйын изэ эргычим ончышым—манын Иыван Качыри каласыш. Йогорын аваже кидшым рўзалтэн:

— Альэ от шинчэ, мэ кузэ илэна?

— Тыйын эргыч тыгэ уштымат лийын сэнга.

— Көн титак? Мыйын мо!

— Титаканым кушто кычалаш? Чыла мэмнан илыш титакан. Аваштат титакан улыт, молан ыштат. Ырвээыштат титакан улыт,—молан огыт коло. Нигөлан ончаш. Ойго да азап — манын Качыри шоналтыш.

Тудо олаштэ илмыж годым, завотышто илшэ ырвээзэ ватэ шамыч дэч колын: олаштэ тыгыдэ ырвээзэ ончымо пөрт уло. Тушто тыгыдэ ырвээзэ-влакым пукшат, йўкгат, туныктат. Аважын паша ыштымыж годым, чонжат ок коршто. Кунам кор-

шта? Азажэ йаслэштыс! Кастэнэ у увэр: Пөтыр ватын изэ ўдыржө лакан вўдышкө пурэн кайэн колэн.

Иыван Качыри рушарнѳан эрдэн эрак урэмыш лэктэ. Ала мом шоналтэн шогышаг, вара Йогорын аваж дэке ошкыльо.

Йогорын аваже кўварвалнэ малэн кийа. Арнѳа мучко пашам ыштымыж дэн пэш нойэн. Колышо гай мала. Нымомат ок шиж. Чара йолын тўрэдмыж дэнэ йолжо вийгэ удыркалалтын пытэн. Марийжэ укэ. Ышкэ сурт оза. Нурыштат, мөнгыштат, эрэ ышкэдак. Пөртыштө Йогор укэ. Тудым шым ийаш, аза ончышо ўдыржө ала кушко нумал куржын. Йогорын аваже помыжалтэ. Воктэн шогышо Иыван Качырийым ужат, сырэн пэлэштыш:

— Тый молан?

— Тый дэкет кутыраш пуршым.

— Ойло.

— Кынѳэл. Мый вэт куго паша дэнэ толынам. Мэмнан ырвээзэ-влак дэнэ мом гынат ышташ кўлэш.

Тудо ик канаштэ ыш умло.

— Нунын дэнэ мом ышташ?

— Молан сырэт? Нуно мом шинчат. Мэ ышкэ ыштэн улнас. Иыван Качыри оласэ ватэ шамыч дэч мом колмыжым—чыла каласкалыш. Нунын вэс тўрльын ыштымэ. Аваже пашаштэ, азажэ—йаслыштэ. Нуным ончат, пукшат, мушкыт. Адак модыш дэнэ куандарат.

— Эй, Качыри,—кидшэ дэн рўзальэ—ок кўлым ойлэт. Мэмнан тугэ лийэш мо?

— Молан?

— Кай, тыгэ шотлан ок тол. Тудлан кунар окса кўлэш. Көлан ончаш? Тидэ йара мут вэлэ.

— А мый ончаш тўгалам гын?

— Ышкэ?

— Э-э.

— Чылаштым шукташ тўгалат?

— Тўгалам.

— Вара, тыланэт могай пайдажэ?

— Мыланэм куго пайда ок кўл. Мый тэмдан ырвээыдам ончаш тўгалам, тэ мыланэм нурышто куралын пуэда. Ужыда, ышкэдак уламыс. Шочшэ-мат укэ. Мо, окса шуко кўлэш ман лўдман огыл. Көн мо уло изин-изин кондэда; олашкэ кумагам возэна—полшат. Кызыт у илыш сай, полшат, ышкэ гына ит өрканэ. Тўгалмэшкэ, умбакыжэ палэ лийэш. Кызыт мэмнан илышым ончэт гын, өрат. Ыш-

кэнам толаштарэна, сайлыкшым йодат гын, укэ...

— Ышкэжэ, тый, мўшкыран от лий гын?

— Мый молан мўшкыран лийам? Манам вэт. Мый шонэм. Тыгэ ышкэдак илаш нэлэ. Иктышкэ ушнэна, вара куштылго лийэш. Тэндан имньыда уло, мыйын нымомат укэ. Тэ мыланэм нур пашалан полшэда, мый тэмдан олмэш тыштэ. Мэмнан шүдө ырвээзак укэ вэт. Ватэ шамыч шукыжо мыйын шонымэмлан огыт кэлшэ, воштылыт. Иктаж лу ырвээзым погэм гын, ышкэ пөртэшэм ончаш тўнгалам. Мыйын пөртэм шагал лийшаш гай чўчаш тўнгалэш гын, умбакыжэ мом ышташ—ужына. Лүдмө гына ок күл. Воштылаш тўнгалыт—шўвалаш. Иканаштэ көн шотлан толын ылыат.

* * *

Тарйа ышкэ кудвэчыштыжэ пөртмө орва дэнэ ала мом ыштэн шогылто. Тудат марийдымэ. Чылт шонгак огыл. Иктаж кумло вич ийаш гай. Изэ ырвээзышт Тарйан вўржым шуко шупшыныт. Шочшыжлан вэрчын йүд йыда малдымыж дэнэ чылт тўлыжгымө гай лийын пытэн. Тўсыжө, умлыдымо куго шинчажэ йалысэ ўнгышө уштымо гай вэлэ койэш. Мом тугай ок лий, нунын илышыштэ йывыртэн, куанэн, воштыл илымаш лийын огыл.

Йыван Качыри молан толмыжым Тайралан каласкалышат, Тарйа шортын колтыш. Йэнг ўдрамаш, йэнг ырвээзым кунам погэн ылыат?

— Качыри, тый нунылан вийым от пу. Шокшо шўмэт дэнэ пижат, вара йўкшэт. Нунын дэнэ почанаш модыш огыл.—Качыри шоналтэн шогышат—

— Йөсө лийшашыжым мый шижам, ышкэтын ом сэнэгын, иктажым полшаш пуэда. Кунар урлыкдымо шонго кува-влак коштыт. Мый вэт адак тидын нэргэн ом ойло. Олагычын мылана полшышым колтат, тэвэ ужыда.

— Качыри, мэмнан вэрчын кычалтылшэ нигэйат укэ шош.

— Ышкээк кычалтылна; тидэ нэлэ огыл.

— Качыри, нэлэ. Мый мом ынглэм. Вўдлан колто—мийэнтотам, тылэч умбакэ корнымат ом муо

— Тый кэлшэт, альэ укэ?—Качыри йодо.

— Ышкэтэм дэч ит йод: йумончылно мый нымомак ом шинчэ. Ала воштылат, ала чыным ойлэт. Мэмнан коклаштэ нигунамат тидэ лийын огыл альэ. Моло-влак кузэ, кэлшат?

— Кум йэнг кэлшэн,

— Кумыт вэлэ?

— Эрла эша кумытын кэлшат. Китдажым пышташ күлэш.

— Возэ укэ гын.

Йыван Качыри воштылал колтыш. Тэвэ, мэмнан илыш. Ойго да азан. Чыла пычкэмыш пызырэн. Вэсын-вэсын иктат ок инанэ. Йыван Качырийлан ышкланжат онгайын вэлэ тўчын. Нигунамат альэ тидын нэргэн шонэн огыл, а тэвэ, ала мо тўнгалэш.

Кө шинча, ала чынак тидэ сай паша. Ик чўчалтыш ойгым кошташ гынат,—тудат куштылго лийэш.

* * *

Марийдымэ ватэ-влак Йыван Качырийын пөртшышкыжө погыныштат, кутыраш тўнгалыч:

— Тидэ соптыра огыл, айдэмэ мэмнан ырвээзэ-влаклан муэш гын. Айста, тўшканракын шўльэна.

Киддымэ Марпа шуко маркэ пэлэштыдэ шинчыш. Тудат мутым муо:

— Ватэ шамыч, мыланэм инанымыла ок туч. Йумончылнат. Мэмнан нымат шотлан ок тол.

— Молан шотлан ок тол?

— Мэ огына мошто.

— Ватэ-влак, ончыза, мый нымомат ом шинчэ-манын Йогорын аважэ пэлэштыш.

Тарйа пөрвойжым йывыртыш, вара кэнэта шўлыкан лий.

— Мыйат тугак, курчак дэн модаш йамдылмэм гай вэлэ чўчэш. Тыгай паша дэн пижаш воштылтыш вэлэ. Йыван Качыри чылаштын ўмбакаштончалэ,—чынак, нигөат, нымом ок шинчэ, нигөат, нымомат ыштэн огэш мошто. Тудат садак шагал шинча. Кунам шинчышыжэ толэш. Кушэчын тышкэ толэш? Туалгын, тыгак илаш: ырвээзэ-влак вўдыш пурэн кайэн колаш тўнгалыт, урод лийаш, ачадымэ, авадымэ пырыс гай уштымо кушкаш. Укэ, тыгэ илаш ок йөрө. Төчаш тўнгалаш күлэш. Могай тушто шинчымаш? Ырвээзэ-влакым шинчымэ дэч поснат ик пөртшышкө чумыраш лийэш. Кид күлэш. Сай шўм, адак ышкэ коклаштэ утларак кэлшымаш.

— Ватэ-влак, колыштса!

Йыван Качыри шогальтат, шинчыдымэ кашак коклаштэ ойлаш тўнгалэ:

— Эрла кэчэ дэч вара, ырвээзэ шамыч тыштэ лийыт. Тарйа, тый кугурак чугыным кондо; Матра, тый тумышан волым, Моло-влак пуым изиш кондат, киндым, адак изишак парэнгым. Вўдым ырыктэн чылаштым мушкам, кочкаш пукшэм.

Тэмдалан тидэ ок кэлшэ гын, вара ышкэ игышывыдам налын мөнгыда нангайза. Только мыланэм ида мөшайэ, мом ышташ тўнгалам.

Ватэ-влак воштыл колтышт.

— Ыштэ-ыштэ!—маныт.

Киддымэ Марпа вуйжым рўпшалтыш.

— Могай модыш, товат!—манэш.

* * *

Кок тылызэ эртыш. Йыван Качырийын кудвэчыжэ „площадкыш“ савырныш. Ватэ-влак пайрэм кэчын ошмам нумалын улыт. Ошма ўмбалнэ тўрэдмэ вуйан модшо ырвээзэ-влак шинчалан койыч. Коштын моштыдымышт нушкыт. Нунын дэч торак огыл шонго кува чулкам пидын шинча.

Йыван Качыри волостной совэтыш прэдсэдачыл дэкэ мутланаш мийэн. Олашкэ жэнодэлышкэ ку-магам возэн улыт: Кузэ чын йаслым ышташ он-чыкташ йодыныт. Олагычын,—инструктор мийа,—манын каласышт..

Йыван Качыри йывыртыш. Тэвэ, ўдрамаш вий, ыштыш вэт, тўнгалтышым пыштышым. Воштылшат ыльэ. Иктэ вэсэ—комуным ыштат!—маныт. Чумыр ырвэзэ-влакым ужычат, öрыч.

Тэвэ, мэмнан ватэ шамыч шонэн луктын улыт! Пöрйэнг-влакын вуйшкыштат тыгай мускара ок пуро—маныт.

— Омо ужмо гай вэлэ.

Ватэ-влак нурышто пашам ыштат, вольык кол-таш эрыктат, шўмышт ок коршто.

Йыван Качыри тыгыдэ ырвэзэ-влак дэн мөн-гыштö.

Э Р Ы К Э Л.

Кэчэ лэктын,
Мый ушэм
Шöртньо шүртö дэн түрлаш;
Мамык лум гай
Тувырэм түржым
Порсын дэн кучаш!
Оссо гайэ...
Тöр воктэн;
Индэ,
Ом шич шорташ!
Ончо!
У вий тарванэн
Чöгыт дэнэ
Уым
Тапташ!
Саскан олык пэлэдыш гай
Эрык
Элна
Пэлэдэш!
Нур дэнэ
Завод
Ик йэш гайэ
Мландэ мучко вийанэш.
Бүрöкратым,
Сут кулакым,
Тошто картым,
Шойа попом
Воштак
Күрышт,
Шэмэр калык,
Ончык
Кай!
Эрык элын
Куго куатшым
Мландэ мучко ужыт сай.
Кö гын,—
Тыгай жапыштэ
Вуйжым сакэн ойгыра!?
Кö гын,—
Тыгай пашаштэ

„Ом кэрт“—
Манын
Кутыра!?
Укэ,
Укэ,
Мэ,
Шолаш,
Пурлаш
Тайныл коштшо она ул!
Пролэтарий,
Шэмэр,—
Мэ
Рэволютсын
Иыпшэ улына!
Эй,
Тый,
Эрык
Совэт эл!
Садыланак
Ойыпэтшэ
Капиталым лүдыкта!
Садыланак
Тыйын вийэтшэ
Паша йэнгом чумыра!
Тўнья ўмбалсэ
Капиталым
Шалаташ,—
Рэволютсым—
Илыжташ;
Мэмнан элжэ,—
Тэндам
Кэчын
Тарата!
Эй,
Тый,
Эрык
Совэт эл,
Чапэт,
Вийэт,
Куатэт—

Тўнья мучко шарлэн!
Тўнья мучко
Тый вийэт
Кэчэ гайэ йошкаргэн!
Паша калык!
Мэ
Чылан,
Писын,
Писын,
Вик—
Ончык,
Ончык
Раш
Тошкалын,
Чарныдэ гэч,
Тый вийэтым,
Куатэдым
Паша дэнэ нöлтэна!
Кадыр корным виктарэн,
Элна мучко
Ленинизмэ
Шанчэ дэнэ
Сотсиализмым таптэна!
Садылан дыр,
Эрык эл,
Заводлаштэ
Чарныдэ гэч
Шэм мыландым сургыктат!
Садылан дыр,
Ныл ий,
Ныл ий
Жап коклаштэ
Вич ийаш
Планым шуктэна ман,
Пабрик,
Завод,
Кумда нур
Кэчын,
Кэчын ўчашат!!!

Н. Тишин.

О М О

Ик кыдэжан ончыктымаш.

МОДШО - ШАМЫЧ:

1. Йыван—суртан оза.
2. Матра—Ватыжэ.
3. Кугыза—Йыванын ачажэ.
4. Микалэ—Йыванын эргыжэ.
5. Аньук— „ „ ўдыржэ.
6. Ипат—чодра орол.
7. Йотйэн—малаш пурышо брдыж ўдра-маш.
8. Суртлык кугыза—пырдыж тўсан (шэ-малгэ), шэм пун вургэман,

9. Таргылтыш—кўрэн вургэман, ужар йо-лашан, кўрэн штыр—Йыдалан.

10. Вубэр—лопка шэм тувыран, куго пор-тышкэман, лу шўашан.

11. Мландэ-ийа—вэс кугыжаныш вургэ-ман. Вуйыштыжо йошкар калпак, йолашыжат йошкаргэ, йолыштыжо ошчулка, йошкар ката, ўмбалныжэ йошкар полтышан пинжак

12. Шанчэ—шокшдымо ош вургэман; Вуй-ыштыжо пэлэдыш дэн штымэ вуйшўдыш. Киды-штыжэ изэ кўртнэ тоя дэнэ кнага-влак.

I кончы маш.

Крэсаньык пёрт. Шола вэлнэ—омса, пурлаштэ--конга. Ўстэль. Кас. Кугыза йыдалым шта. Матра конга воктэнэ кынчылам шўдыра.

Кугыза. Шэшэ, кочыш ыльэ!. Йочам вучэт гын... нуно ала кунам толыт!...

Матра. Мый кўлам мо?.. Шич да коч!.. (ўстэл ўмбак кочкышым кондэн шында).

II кончы маш.

Йыван (пура. Кидыштыжэ товар). Тыланэт, Матра, кэч мынбар ойло: сёсна—шамычым нимайат от шэкланэ; уна адакат пакчаш пурэныт!..

Матра. Мом шт-т? Пэчыжэ тугай гын!... Вўранлап от тўнал вэт.

Кугыза. Пэчылан шонэт: мэмнан суртлан ола сёсна ожеэкак ок кэлшэ; суртлык кугыза олам ок йэрат, маныт.

Йыван. Ала.. Тудлан огыл дыр!.. Мо тэ.. кочкашат тўналда мо?

Матра. Уна ачий пэш шужэн...

Йыван. Йочажэ?..

Кугыза. Нуно кунам толыт?.. Кунам вучэн шуктэт?.. Пашашкак кайэн огыт ул..

Йыван. Күзэ пашаш огыл? Тунэммат—паша.

Матра. Шичса, кочса!.. Адак мом йуватылда... Йўк-ша!... (шинчыт)

Кугыза. (Шичшыжла). Йумо тл, пўршэ тол!... Пэркэ ава пэркэм пуак!... (шып лийэш). Тунэмыт, манат? Тэний мынбарак тунэмыт гын, ала? Лум кэймэ-как чодраштэ да олыклаштэ коштыт... Ала мо тугай!..

Йыван. Кўлэш да коштыт!..

Кугыза. Тўрлэ шудым, тўрлэ пэлэдышым погклат. Ала молан кўлэш.. Пуйто шўвэдышэ кува вэлэ лийныт!..

Йыван. Шангэ Микалэ ойлыштап тўчыш: могай шудо могай вэрыштэ шочэш—палэн валаш кўлэш, маньэ.

Кугыза. Шудышто мо тунэммыжэ, мо можэ... ожно вэлэ пэш сай тунуктат ыльэ. От мошто—сукукят, поч-

кат, пылшым пўтырат, „бэзобэдат“ кодат ыльэ. Тунам ынэт тунэм гынат, тунэмат ыльэ... Кызыт мо? тунукты-мо мо?.. 3-4 ий коштыт да, йумым мондат.. шога вуйым кучэн огыт мошто—ала могай „колподыш“, пурнэшт.. шот укэ!.. Йочам гына локтылыт!..

Йыван. Айда тунэмышт... Пэш куанэн коштытыс (шып). Матра, шўрэт йэшарэ!.

Матра. (шўрым пышта). Уна толыт.

Кугыза. Ты маркэ кунам тунуктыман?..

Эпэрэ йочам ангыртарат... (Ипат пура. Вачыш-тыжэ пычал).

III кончы маш.

Матра. Э-э, Ипат улмаш!..

Ипат. Кутрэда--шўлэда?.. Кугызай, илымапэт могай?.. Кочкышэт пэркан лийжэ!..

Кугыза. Тугэ лийжэ!.. Тол пырля!..

Йыван. Шич воктэжэм!..

Ипат. Таул!.. Кочкын гына лэктым.. Йоча-шамычда альбат укэ улыт? Мо пэш шуко шогат? Шангэ нуным торэш мэжаш ваш лийым... Кўтў вэса улыт... Мурат, воштылыт—брат вэлэ!..

Кугыза. Тэний у сэмын тунэмыт... Кнага дэч поснак тийак лийнэшт.. тунукташыжат лўдмаш вэлэ.

Ипат. Нимат огыл, кугызай!.. Ит лўд!.. Тэний илыш-лан мо кўлэшлан гына тунуктат... Ит мондо: ик тунэм-шэ вок тунэмдымылан шога, маныт... Ты мут тўрысэ-шак толэш..

Кугыза. Тудыжо тугэда!.. Крэсаньык пэшам кнага дэч поснат штап лийэш вэт!..

Ипат. Толыт!.. (йоча-влак пурат. Кидыш-тышт пэлэдыш-идыш).

IV кончы маш.

Йоча-влак. Ой, нойышна!.. пыкнэрак толын шуына!..

Аньук. (Ипат дэк куанэнрак). Ипат изай, ўп-шыч—йан: могай тамлын ўпша! (Модмо йбрэ пэлэ-дыш пидышым Ипатын нэрышкыжэ намийа).

Ипат. (Пэл кидшэ дэн Аньукым эндалэш). Ай, изэ орадэ!.. Шичамаат лупшалыч.. Мо пэш шуко шогышда?..

Аньук. Школыш киишкалан пурышна.. Авий, мэ эрлат кайэна!..

Матра. Кушко?

Аньук. Кушкыжым она шинчэ. Учичыл „эрдэнак толва“ маньэ.

Микалэ. Ындэ мундырқырак кайэна... Авий, совлат кушто? (Кычалэш).

Матра. Ёстэлыштак, ончо!..

Микалэ. (Муын луктэш). Тэвэ кушто улмаш... вэрэштэм! (Кочкаш шинчэш).

Ипат. (Аньуклан). Аньук, шудо пэлэдышкжэ молан күлэш мо?

Аньук. Эрла школыш вангайэна!.. Учичыл шудо нэргэн коласкалалаш, тунукташ тўналэш... Тидэ шоным эн авдак койшо пэлэдыш-влак... Тэвэ тидэ—шёр-пуч, тидыжэ сынса, окса шудо. (Аважлан) Авий, онча! йан: могай чэвэр, могай йытыра улыт!..

Матра. Ой, кэрнакак пэш чэвэр улыт!.. Кушто тыгай пэлэдышым муын улыда?

Аньук. Куго йэр воктэна.

Матра. Йбра, ўдырэм, нэш йбра!.. Кидэт муш да, кочкаш шич! (Мушкэшат, шинчэш).

Йыван. Шукын мийышда мо вара?

Микалэ. Шукын... Кугуракжэ чылан мийэныт... Совлажым кўмыж тўрэш шогалда).

Кумыза. Микалэ, совлатым тыгэ ит опто!.. Мы-бар кава тыланэт ойлаш. Тыгэ оптэт гын, вашкэ шужэн шинчаш тўналат (шып лийэш)!..

Микалэ. Кэрэк кузэ опто!.. Совла шужыкта шонышыч мо?... Тунэм шуам гын, ик канат шужаш ом тўнал...

Ипат. Чолга айдэмэ лийэш... Микалыда мынар ийыш пурыш икэ?

Матра. Рапыжым омаат шинчэ, 11 ийыш пурыш ма?

Ипат. Ой, жп кузэ эрта!..

Матра. (Аньукым вуйгычшо нийалта). Пэш нойэнат ала мо, ўдырэм?..

Аньук. Нойышм!.. Йолэмат шкэмынла ок чўч... Эрла чара йолын кайэм...

Микалэ. Мыйат!..

Йыван. Тачэ куш шумэш мийышта?

Микалэ. Мустай вакш дэкэ.

Йыван. Мустай вакш дэкэ?

Микалэ. Э!.. Вакш тачэ огэш йонгышто: ала можо пудыргэн.

Кумыза. (Ёстэл коклагычлэктэш). Тау, йумо: сай тэмшыч!

Микалэ. Йумо, манэш... Ончэт.. шкэ тэмшыш.. Кочай, мўшкырэтшэ!.. Тиймат чўчаш лийэш дыр!.. (Ачажлан) Вакшыжэ шўкшў улмаш, сўмырлаш тўён вэлэ шинча..

Ипат. Тошто.. Мый мо шичэм эрэ тугак... (Микалэ йолжым рўзэн—рўзэн ойла).

Кумыза. Йолэт ит рўзо... Ийам лўнгыктэт... Ну, йочат!..

Микалэ. Тўнбаштэ нимогай ийат укэ... Учичыл ок шинчэ шонэт?..

Матра. Куго йэн дэн тугэ ырлыман огыл, эргым!.. (Йыван ёстэл тўргычлэктэш).

Кумыза. Учичылым шкэпжымак пўтыралам ыльэ.. Алыэ тура лийэш. Вакшыш... шўвэдаш тунэмаш мийышда мо? Вачай тидэ пашалан пэш масгар вэт...

Микалэ. Кочайлан эрэмыскылаш!.. Мийышна!.. вакш ончаш мийышна!.. Вакш кўм, вўдоравам, вакш пийам ончышна

Аньук. Авий, вўдораважэ ку-у-уго!.. Сопром Пётр йўмакшак пурыш. Тидлан учичыл Пётрым сайгак вурсыш Пётр моло йоча гай огыл: нэш полман!..

Микалэ. Тудо нимо дэчат ок лўд!.. Пурэн кайа, манын учичыл пэш лўдб ала мо?..

Ипат. Лўддымб йоча!.. Сёрма гын сёрма!.. Вўдыш пурэн кайа ыльэ гы!..

Кумыза. Тудо туалгын ийан илымэ вэрышкыжак пурэн Вўд ийа орава йўмалнэ ила, маныт.

Ипат. (Шинчажым пийалэшат). Мыйат колынам: вўд ийа сыра гын, пёрдын шогышо оравамак шогалта, маныт.

Микалэ. Тидэ шойа мут вэлэ... Вўд ийа лэктэш гын, мэшукын улына вэт: сорвыкын кўрышт пытарэна.

Аньук. Тэмым, авий!..

Матра. Коч, коч, ўдырэм!..

Аньук. Огым, тэмым (Ёстэл коклагычлэктэш).

Микалэ. Мыйат тэмым (Лэктэш).

Кумыза. Тужак шуко йэнг колэп... Тидэ вуйгэ вўд ийан пашажэ...

Микалэ. Могай вўд ийа да койын!.. Тўнбаштэ нимогай вўдийат, таргылдышат, кэрэмэтат, йумат укэ... Тидэ шойа мут шонго йэнгын, тунэмдымэ йэнгын мутшо вэлэ.

Кумыза. Шойа, шойа!.. Тэвэ йумо тўка. Ушдымо тый!..

Микалэ. Тидэ чыла шойа, кочай!.. Тэвэ кнага, мом ойла?.. Аньук, коздо—йан! (Аньук кнагам пуа. Чылан йоча-влак йыр пўтырнат. Матра ёстэл ўмбалым эрыкта, кўмыж-совлам мушкэда). Тэвэ ончо-йан!..

Кумыза. (Кнагаш ончэн). Ипат шольо, ончо йан: шўкшў кува помлам кузэ кушкыжын!..

Микалэ. Э-э-э, тидэ вубэр!.. Вубэр нэргэн йомак кнага!..

Ипат. Вубэр!.. Ой, могай шучко... Кушко тудо тыгэ чоңэшта? Ёшшб!.. Ёшшб!.. Чылт мэтэрка!..

Аньук. Алыэ лудын ом ул, ом шинчэ!..

Ипат. Тидэ куго уншан, пнар нумалшыжэ могай кумыза?..

Микалэ. Тигэ тэндан мландэ ийада.. Йомак... Мландэ йўмалнэ ила. Ты нэргэн мый ожнак лудынам ыльэ.

Кумыза. Тэвэ могай улмаш!.. Кушто нуно илат? (Аньук вэс кнагам конда).

Микалэ. Нигуштат огыт илэ Тидэ шойа вэлэ.

Анук. Тэвэ тидэ шойа огыл. Тидэ „Р.эвэ вий“ лүман кнага. Ончо-йан: могай сбрал кнага!..

Ипат. Тидыжэ могай куго онго?

Анук. Тидэ кармын шинчажэ.

Йыван. Кармын шинчажэ, манат?

Микалэ. Тэвэ тыгай тыгыдэ онгыла мучашдымэ шуко улыт..

Куыза. Могай кармэ шинча да, мойын. Тидэ шинчашкэ иктаж шүдө кармэ шинчын кэртят.

Микалэ. Тидэ кугэмдышэ йавдау вошт тыгэ койэш. Тыгай йанда мэмнан школышто укэ, налаш гын, окса йатыр күлэш, манэш учичыл. Лүмжэ миклоскоп.

Йыван. Ёрмаш!.. Пэш ёрмаш!..

Ипат. Ындэ ит гына ойло, Йыван!.. Шанчэ айдэмым куш шуктэн!..

Анук. (Газэтым луктэш). Тыштэ адакат сгай сүрэт уло... Ончо—йан!..

Йыван. (Онча) Тидыжэ могай пёрт?

Анук. Тидэ клуб... Ушан крэсаные-влак чэркым елубыш савурэныт... Тэвэ радио... Ёрат вэт!..

Йыван. Ала момат тэний шонэя луктыт..

Куыза. Ожно ото ыльэ.. Руэн пытарышт. Кызыт ындэ чэркыжымат пэбрат. Йумын мондымэк сай илышым вучышаш укэ.. ала мом альэ ончыктат!..

Микалэ. Кочай, ожно калык кэрэмэтлан кумал илэн, манат ыльэ. Кудалтышта да нимат ыш лий вэт. Чэркэ йумынат тугак. Кудалтэт, кэрэмэт сэмынак мондэт..

Куыза. (Шёрлыкыш ончыкта). Тэвэ миколо угоднык тўка... Ушдымо тый!..

Микалэ. Миколыжо кё улмаш шонэт.. тый гайэтак шыдэ, йүшб кугыза улмаш. Тый шинчыдэ йумылан шотлэт. Учичыл чыла шинча лал.. (Кугыза „азап койэш!“ манын ёрдыжым кыра).

Матра. Уштымыла койын ойлышт ида шинчэ!.. Урокдам тунэмза да, малаш вочса!..

Микалэ. Урок шукак огыл. Мый возаш тўгалам.

Анук. Мый задачым штэм.

Йыван. (Ипат дэк). Чодраш кэчэ йэда коштат, вара завотыштым штэн шуктыш?

Ипат. Шуктэныт. Кызыт машивам пэш шындылыт, вашкэ паша шташат тўгалэш.. Чодражым мо чоло ёрыктэныт!.. Ушэт кайал..

Йыван. Ну-у?!

Ипат. Шойам ом ойло.. Куго канавым шинчэт?

Йыван. Кузэ ом шинчэ? Тушто воктын пычал дэнат коштын улына ыльэ

Ипат. Энэр воктэнэ Волчак курук дэкэ чылт ёрыктэн пытарэныт!.. Ты вэрым отат палэ..

Йыван. Тугэжэ... пэш шуко чодрам локтылыныт! (Микалэ пэрожым үпэш үштылэш).

Матра. (Микалылан). Микалэ! пэротым адакат үпэш йыгэт, уна вуйэт чыла чернила лийын пытэн.. Ик кэчат мчаштэ пыкшэ мушкын колдышым!

Микалэ. Пэрожо ок вово гын, мом штэм вара? (Ёрыкырак). Учичыл дэч вэс пэром йодаш возэш.

Куыза. Тушто маска шуко ыльэ... Ожнырак оласэ пайар-влак маска пушташ лўмын толыт ыльэ.

Ипат. Могай маска—кызыт мэрагжат кодын огыл: вуйгэ шаланэн пытэныт.

Куыза. Энэр воктэнэ илэ пу-влак могай улыт ыльэ Арам штэныт. Тушто вўд ийа ила, маныт ыльэ. Мыйымат ик кана агыртэрэн коштыктэн.

Ипат. Илэ пун тўсыжат кодын огыл... Идым гай йандар шинча!..

Матра. Ньогат тёрланыш?

Ипат. Кызыт йёра. Доктр дэк ом нангай гын, колак ыльэ ала мо!.. „Иктаж кэчэ варарак кондэт гынат, тёрлаташ ок лий ыльэ“, манэ доктр.

Йыван. Вара имыжым луктын кэртэ мо?

Ипат. Лукто!.. Ала могай йандаум шындышат, имэ шыл кёргыштё чылгыж вэлэ кийа... Пўчкё да, луктынат нальэ,

Йыван. Йёра туалгын—луктын кэртин!..

Ипат. Тэвэ шанчын вийжэ... Доктр огыл гын, кола ыльэ.

Анук. Паша лий! (Кагазышкыжэ онча).

Микалэ. Лэкгэ мо?

Анук. Лэктэ (Лудаш тўгалэш, Микалэ вова).

Йыван. Тамакам от шупш мо, Ипат? Трупкат укэ мо?

Ипат. Трупка шонэт—тамакажак укэ!..

Йыван. Мондэнат ужат?

Ипат. Укэ, йогэн пытэн: кўс-н рожын улмаш..

Йыван. На, шупш!..

Матра. Микалэ, адак йолэт рўзэт?! Кочат мутым мондышычат?

Ипат. Шупшыжо, можо, кайаш күлэш (Шогалэш).

Матра. Шинчэ, шинчэ!.. Куш тунар вашкэт?!.. Шуат!..

Ипат. Шинчышым, сита...

Йыван. Котм-т годым адак пура!

Ипат. Чэвэрын!..

Микалэ дэнэ Анук. Ипат изай, адак тол!

Анук. Мыланэм мом пуан лиймэтым шарнэт?

Ипат. Урым манат мо?

Анук. Э-э!..

Ипат. Йёра. Мэраным кондем: тудо ур дэч сайрак. Урым кучшыжат йёсырак: пэш писэ, адак эрэак пушэнтгэ вуйышто.

Анук. Мэрагат йёра... ит мондо вэт!..

Микалэ. Пычалдэн кайэт гын, мыйымат чодраш нал!..

Ипат. Сўрэм дэч вара... тунам нангайм. Чэвэрын!

Чыланат. Чэвэрын!.. Адак тол!..

Ипат. Мый толам... (Кайа).

V кончымаш.

Анук. Мэран игым мэ вара школыш нангайна!..
Куыза (конга ўмба кўза). Шонго могырам

изиш ырымтышаш!..

Микалэ. Мый возэн пытаршым... Задачникэт пу-йа!

Аньюк. Шыанэм күлэш.

Микалэ. Пу, мавам!... (Аньюк кидгыч шупшэш).

Аньюк. (шортшыла) Авий, ончал... Задачникэм палэш!..

Матра. (йоча-влак дэемийа). Тэвэ мый тэндам!.. Адак толашеда!.. Возэн пытарышт мо?

Аньюк. Укэ, мый луднэм ыльэ.

Матра. Пу, үдырэм, лудшо! (Аньюк пуа).

Микалэ. Эй, козлазэ!..

Матра. Эрэ ит ырлэ!.. Возэн пытарышта гын, малаш вочса! (Аньюк лудэш). Луд, үдырэм, луд, вара малаш күлэш!..

Аньюк. Мый мландэ чытыралтмэ нэргэн луднэм ыльэ.

Матра. Адак ты мо нэста?

Аньюк. Йужо вэрэ мландэ чытыралтешат, пөрт шаланэ.

Матра. Йэнланат логалэш?

Аньюк. Йэнланат нэрна.

Матра. Ой, могай лүдмаш!..

Аньюк. «Вулкан» манмэ курук уло. Курук вуй шэлешат, тул-лапаш йогэн лэктэш. Курукан вэрлаште мландэ чүчыдын чытыралтэш. (Йолжо дэн кўварым нэркала).

Матра. (колмыштэш). Омсам тўкалат ма?

Аньюк. Укэ, мый... Йолэм дэн!..

Матра. Ай, ораде!.. Мый окна йўмалнэ ала кў уло, шонышым... Тидэ шэмыжэ... Ийа ма, альэ керэмэт?

Аньюк. Тидэ айдемэ... Нэгр!.. Шокшо вэршытэ ила да, тыай шэмэ. Ка-ка!.. Керэмэт, манэш. Авий, тый мыйын висат от шинчэ!..

Матра. Йыван, Йыван, ончо-йан: могай ёрмаш!..

Йыван. Нэрыштыжэ мо тугай?

Микалэ. Алга (кнагажым пэтыра). Пытаршым, ра задачникэт, нэурий!.. Пыстыл дэнэ алгам сылнылыкэш сакалат! (Окна нэралтымэ йўк шокта) Окнаште ала кў уло?.. Мый ончал толам!..

Йыван. Ит кошт, мый шкэ ончалам!.. (Лэктэш).

VI кончымаш.

Куыза. Пич кастэнэ кў коштэш? Сай дэнак ок кошт дыр... Ала иктаж осал!..

Аньюк. Осал улмыжым кувэч шинчэт? Иктаж корно йэн дыр? Чодрантэ корно шуко уло: вашкэ аныргэт...

Микалэ. Чодра корно мо вара? Кайэт, кайэтат, садак иктаж вэрэ лэктат!..

Аньюк. Йўд гын, вара кузэ?

Микалэ. Йўдым шучкырак шол: корно дэч ёрдышкё пурэн кайэт гын, йоматак... Уба... Ози Васлийм шинчэт? Ик кэчэ чодраш аныргэн да, кок кэчэ йомын коштыт, пылшэрак нурышко лэктын..

VII кончымаш.

Йыван. (пура. Йоча-влак йодыт).

Йоча-влак. Кў, ачий?

Йыван. Ала могай ёрдыж үдрамаш малаш пураш йодэш. Пургэна мо, аваже?

Матра. Пурто!.. Пөргым нумал ок кай... Ужат, тўно могай йўштё!..

Йыван. (кайаш тарвана). Пуртышам!..

Микалэ. (ала мом шона). Могай йэн гын? Мый ёрдыж йэнгым пэш йератэм, тугай йэн чыла вэрэ шуэш, тўрлым ужэш, чылажымат шинча... Ак, мыйат тыгэ кошташ!

Матра. Тэвэ орадыжэ!.. Мо... тыйат йот йэн лийнэт, ужат?

Микалэ. Чыла вэрэ шушаш ыльэ, тўваштэ мо сбрал шкэ шинча дэнак ужмаш ыльэ..

VIII кончымаш.

Йыван. (шонго кува дэнэ коктын пурат). Конга дэн тол, кувай! Кылмэнат вэт, ырыктэ!.. Тачэ чотак йўштё!..

Йот-йэн. Сай илэда, кутырёда?!.. Кутырмашэт могай, тулачэ? Пуртымыланда пэш кугу тау! Кылмэн колаш вэрэштэш ыльэ... Кэчэ кэвэста йўкшымдыш!.. Кыдэм крапльа гай кылмэн. (Котомкажым рудынажэ) ой, азап: котомкамат рудаш ок лий!..

Матра. (Йот-йэнглан полша). Мый шкэ рудэм: Кыдэтым ырыктэ... Тэвэ тыгэ!..

Йот-йэн. (конга воктэн шинчешат, кыднымырыкта). Ой, нэш сай! Пуртымыланда тау! Илашда, йумо, тазалыкын нужо! Тэний тэндан гай сай йэн шагал. Кэчывалым тул дэн кычалат гынат, от му. Иктэ вэсылан осалым гына шонат, полшаш шонышо пэш шагал.

Матра. Итат ойло, тулачэ: тэний чыла вэрэ тыгак!

Аньюк. (аваж дэемийа, пэл йўк дэн). Авай кочкашыжэ иктажым пу!

Матра. Мом пукшаш гын? Кас кочкыш ыш код, тыланда ёрдэнлан гына изиш кодэнам.

Аньюк. Мланна огэш кўл; кочмыча шуэш гын, йоча-влак дэчат йодына.

Матра. Тугэжэ пушаш. (Йўкынак) Тулачэ! ала кочмэт шуэш?

Йот-йэн. Ой, пура кумылэтлан тау! Тачысэ сэмын ик канат шужэн ом ул ала мо...

Матра. (үстэл үмба к парэнгэ дэнэ киндым кондэн шынта). Парэнгэ дэнэ киндэ вэлэ. Мэшакыштэт ит кычал... Моло йёрэм укэ.

Йот-йэн. Кычалмэт ок кўл, киндэ лийэш гын, илаш лийэш. (Кочкэш).

Йыван. (тўгё кэйнэжэ). Мый кайэм.

Матра. Вольык пэтыраш мо?

Йыван. Э-э.

Матра. Олымым кондо.

Куыза. Сўспаным лэваш йўмак сакэ: ала йўр толэш... Нёра. (Йыван кайа).

IX кончымаш.

Матра. Малаш вочшаш, ньога-шамыч!

Йоча-влак. Авий, альэ изиш шинчэна!

Йот-йэн. Мыйым пэш ёрын ончат. Школыш коштыт мо?

Матра. Кошташ төчат.

Иот-йэн. Пэш йэра, пэш йэра!.. Могай чолга улыт.

Матра. Шукэртсэк мо тыгэ өрдыштө коштат?

Иот-йэн. Бндэ кум ий лийэш. Мыйынат тыгайак ованлыкэм уло ыльэ, эргымат уло ыльэ. Вара...

Матра. Колэн мо?

Иот-йэн. Колэн-ла. Кэнэжым мүшкырдымө лий да, колыш.

Кугыза. Шинча возын улмаш дыр?

Иот-йэн. Кө шинча!.. Имнэ сүспан воштат луктын ончышна, чывэ кашта йүмалнат шинчыктышна— нимө шотат ыш лий. Ымбаланжэ сортамат чүктышна,— тул дэнат когартыл ончышна,—укэ, ыш полно. Шукат толашэн ыш кэй, колыш

Матра. Кызыт шкэдак вэлэ улат?

Иот-йэн. Шкэдак вэлэ! Пөртэм дэн үзгарэм уло ыльэ—ужалшым, ыкэжэ тыгэ кошташ лэктэм. Ивиш, йавыкэм изэмэш. Мыланэм шонгылан шуко вэр күлэш мо? Поро йэнг лиймаштэ илаш лийэш: шужэнак ом коло дыр.

Микалэ. Тый Москошкат мийэнат мо, кувай?

Иот-йэн. Мийэнам, эргым, мийэнам!

Анук. Моско ола кугу вара?

Иот-йэн. Кугу, пэш кугу. Кочшо кум кэчэ гычат лэктэн от шу.

Анук. Калык шуко?

Иот-йэн. Калык мучашдымө: куткыла шолэш. Пэр-войрак мый аптранэн коштым, варажэ тунэмым.

Микалэ. Илаш могай вара, сай дыр?

Иот-йэн. Сайжым-осалжым кузэрак манаш гын?

Тэний калык вэс түрлө лийын, кайыкыла күшнө чонэш-тэн коштэшда мойын... Ушэт кайа!..

Кугыза. Тидыжым тый шойыштат дыр?!

Иот-йэн. Товат ом шойышт. Кугу шулдыран, ушэт кэйа,—мүгыра вэлэ. Кугу онымшүлышла вэлэ ызга, ышкэ шинчам дэнак ужынам. (Анук дэн Микалэ шкэ коклаштышт-йэропланым ужын).

Кугыза. Чынак гын, пэш өрмаш. Ожнырак тидым коладдын огыл ыльэ.

Микалэ. Тидэ чын, кочай! Мыланна учычылат тыгак ойла: айдэмэ чонэшта, манэш. Тугай машина уло—йэроплан маныт.

Анук (күгэшнэн). Тидэ шанчын (наука) пашажэ. Тудо чыла кэртэш.

Кугыза. Тылагда эрэ шанчэ... Йумым мондэн улыт да, ок күлым ыштылыт: нуным йумыжат кудалтэн.

Иот-йэн. Итат ойло, кугызай, тэний ычдэ иктыж дэ иктыжэ түрлө амалым лүктэш.

Микалэ. Ой, ык кана чонэшташ!.. (Йыван пура).

Х кончы маш.

Анук. Адак мом ужынат, кувай,—ойло?

Матра. Бндэ сита, малаш возаш күлэш!

Иот-йэн. Лачакак шол. Кэчэ-гут тошкыштат-тошкыштат чылт улнэт. Вара ала мо түрлын тамылын малэн колдэт.

Матра. Вочса, икшывэ-шамыч! (Малаш пышта).

Иыван (олымбала н возэш).

Иот-йэн. Мый тыжак, олымбала н возам, котомкам тогэдам, пэш сай лийэш (возэш). Эй, пүршө тавалыкым пуак, илаш полгак! Ой, тэндан чодра корно пэш шучко, йүдлан кодам манын пэш лүдым.

Иыван. Мэмнан чодра пэш пычкэмыв. Түрлө калык коштэш.

Иот-йэн. Укэ, мый йэнг дэч ыжым лүд, мый гайэм шонго дэч мом налэш? Ийа дэч лүдым. Пэл йүд гудым чодраштэ ийажэ, сотанажэ, таргылдышыжэ погынат да, мурат, кычкырат маныт. Нуным ваш лийат гын, чыгылдэнак пуштыт. Шагал йэнг тыгэ колэн мо?

Микалэ. Анук!..

Анук. Адак мо күлэш тыланэт?

Микалэ. Ончо: шонго кува кочай сэмынак ойла. Шинкан томна маграда, таргылдышлан шотла. Тунэмдымэ йэнгын умнаштыжэ ийа дэч моло укэ.

Анук. Малэ, эрла эрак кыньэлэш күлэш.

Микалэ. Кыньэлына. (Малэн колдат. Йатыржап лийэш).

Спэнэ йошкар тул дэнэ волгалдэш.

XI кончы маш.

Суртлык кугыза (конга шэпгач лэктэш). Агугтан муралтыш!.. Малэн колтэныт... (Йоча-влак дэк мийа). О-о-о, омышт дэнат воштыл кийат! Ок, нинэ йочам нимайат ом йөрэтэ!.. Шангэ „суртлык кугыза укэ“ маньэ!.. Мый кб улам?.. Суртлык кугыза ом ул мо? Эк, власть мыйын кыдыштэм огыл, тылагда уным пуртэм ыльэ. (Конга дэк мийа). Шонгэмат, мала аман!

Лач тидэ гына мыйым пагала! Йыванлан гын, тышкэ йбра, тушкэ нимат огыл... Йоча-шамычлан пэш куго эрыкым пуэн (сүспаным онча). Сүспанынштымат күрынштын улыт! Огытат шэклэнэ! Кувдэчыш лэктэн савырнылжаш, чына түрыс ма? (омсаш таргылдышым ваш лийэш).

XII кончы маш.

Таргылдыш. Тый дэкет толам.

Суртлык кугыза. Мо пашат уло мый дэнэм? Тый ужамат, пөртыш пураш от йөрэтэ!.. Айда толнат гын, шич, уна лий!.. Мо тылавэт күлэш, каласэ! (Пөрт покшэлан шинчэш).

Таргылдыш. Калык үмбач вуй шийаш толиам... Тый утларак шинчэт. Ала мыйын ойгэмлан полнэт?

Суртлык кугыза. Ужамат, тыйымат калык йыгыштарыш?

Таргылдыш. Ой, ит гына ойло: чот шыгэрэмдаш түнгальыч...

Сурт. кугыза. Колыншт йан, нинэ полнэр-шамыч тачэ мом кутырышт.

Таргылдыш. Ну!.. Мом вара?..

Сурт. кугыза. Суртлык кугыза, вүд ийа, таргылдыш нимаг укэ. маныт.

Таргылдыш. Уда икшывэ улыт: тыгэ ойлыштмышт-лаи пылшышттым кўраш гынат, нимат огыл. Мый кузэ укэ улам? Эй, лочо мўшкыр-влак!.. Тый дэнэт кутырэм-мыс, тыгэ вэт, шонго айдемэ.

Сурт. кугыза. Мыйат тугак шонэм... Ну, таргылдыш умбакыжэ колыштйан: нуно мый дэчэм лўддымб лийы-ныт. Ожнырак кычыраламат, альэ пырдыжым пералтэм, чылан „пурт“ лийытат: „уна суртлык кугыза!“ маныт ыльэ. Тэнай тугэ огыл: иктаж шокта гын, пырыслан да мойын вэлэ йолам ыштат. Тунэмшэ йоча гын, огытат шоналтэ: нунын йылмыштышт шанчэ мут вэлэ. Кийамат тўшка!

Таргылдыш. Адак мом ойлынэт?

Сурт. кугыза. Адак мо кўлэш тыланэт?

Таргылдыш. Тидэ куго ойгак огыл: йоча ойым гын, пэш отат шоналтэ. Тэвэ мыйын ойго гын, ойго. Нимо сэмынат тэнийсэ калык дэн шотым муаш ок лий.

Сурт. кугыза. Молаи?

Таргылдыш. Чодра гыч покчат!

Сурт. кугыза. Кб покта?

Таргылдыш. Калык! Могай ағыра улат! Мый нуным кучылт кэрамат ыльэ, окмак-влак шыгыр чодражым чылт шүэмдэн пытарышт, пэш руат.

Сурт. кугыза. Мо шотлан?

Таргылдыш. Кб пала? Руат да руат. Кужу тўныкэн ала могай кў пёртым ыштэныт, ты маркэ тыгайым ужал-тын огыл ыльэ. Мэнгыла—шамычым шоголдыл пытарэн улыт. Мэнгылашгэ энгырэмын вод гай воштырла. Мэнгэ вуйэшыжэ тул гай моклакам сакэныт. Лўдат вэлэ: кэч могай бычкэмыш лийэш гынат, кэнэтэ волгалдарат.

Сурт. кугыза. Тый ўчым штэн йбрыктэм ыльэ!

Таргылдыш. Тбчэнам: энгырэмыш вод гайжым кучы-шымат, мыйым кэнэтэ брдэжыш вэлэ налын кудалтыш, увчыло вуйла ала мо тўрлын кэрылтым. Ушэмат пыкшэ пурыш.

Сурт. кугыза. Йбрыктэн ыжычак кэрт?

Таргылдыш. Йбрыкташ кэла! Кыдемат локтылалтын, вуйэмжэ, ужат, кузэ пуал шинчэ. Шўврон вэлэ!

Сурт. кугыза. ...Ой-ой-ой! Кэрнакак кугун пуалын!

Таргылдыш. Садлан вэс вэрыш кунаш вэрэштэ. Тыштат пошкудэм дэн чарындэ кўраш, кучэдалаш вэрэштэш. Тидэ вуйгэ йэи вэрыч.

Сурт. кугыза. Тугэжэ тыйын папачат сайак огыл, таргылдыш родо? Ончыкыжэ, мом вара ыштат шонэт?

Таргылдыш. Тый дэкэт ой йодаш толнам. Мом ойлат гын?

Сурт. кугыза. Ом шинчэ, могай ойым тыланэт пуаш?!
Таргылдыш. Ала мийэт? Чылажымат шкэ шинчат дэн ужат ыльэ. Тый вэт ожнысэкак калык келаштэ илышэ улат. Ала тыйын полшымэт дэнэ тошто вэрым пбрдыл-дэн кэрамат. Айда кайна!

Сурт. кугыза. Огым! Мыланэм ок йбрб.

Таргылдыш. Молаи?

Суртлык куг. Сурт оролаш уло.

Таргылдыш. Айда кайна! Тыланэтат вара иктаж ка-на полшэм. Озат пычал дэн мийа гын, мэраным пок-

тылаш полшэм, моторрак пўнчым муун пуэм. Ада, мий-эт мо?

Сурт. кугыза. Капаш мо вара. Шого, товарым валам.

Таргылдыш. (брдэжыш ончэн). Ай,-а^в, лачаз мо-гай сурт кугыза улмаш: эрэ йэи вэрыч толаша, йэижэ тудым сгэшат шоналтэ. Сбсна олмэш вэлэ ужыт. Орат!

Сурт. кугыза. Сбснам манат: ындэ ит гына ойло! Ола сбснам налын улыт, а мый ола сбснам тўсыжымат ужмэм ок шу...

Таргылдыш. Укэ.. Тудым огыл.. Ну, кайна мо?

Сурт. куг. Айда кайна!.. (омсаш вубэрым ваш лийыт).

XIII кончымаш.

Вубэр. (пэш куанэн). Иж ванаштэ кыкыт ваш лиймашэт! Шукэртсэк мый тэндам ужын ом ул ыльэ.

Сурт. куг. Тыйымак пэш вучат!

Вубэр. (игралтшыла) Ой, могай шыдэ улат! Унам тыгэ ваш лийман мо?

Сурт. кугыза. Мо кўлэш, ойло!

Вубэр. Тый дэкэт толаш тбчэм!

Сурт. кугыза. Молаи? Эй, кундымо! Молаи тынар вучыктэт, ойло!

Вубэр. Тыйым ўжаш толынам.

Сурт. кугыза. Кушко адак?

Вубэр. Сўаныш.

Таргылдыш дэн Суртлык кугыза (пырльа). Сўаныш? Ха-ха-ха-ха! Могай сўаным штэт вара, шалавуй?

Вубэр. Изэ шўжарэм марлан пуэм. Тудо кызыт чаш-кэр лонгаштэ мод-ш... Таргылдыш, ты вэрым тый шин-чэт вэт? Уна, кугу шарангэ йўмалнысэ кугу агурышто! Тыштэ вўд ийа йэшыжгэ молаш тўгалэш...

Таргылдыш. Э! Млаина сўаныш коштан жап укэ...

Вубэр. Молаи?... Мо тэ куш кайнада? Шогожа изиш!

Сурт. кугыза. От шинчэ мо? Пэш кугу ойго уло.

Вубэр (брын). Ойго? Могай ойго? Ойлыза вашкэрак?

Таргылдыш. Мо тый кушто, комача йўмэлнэ кийэнат мо, нимомат от шинчэ?

Вубэр. Ындэ кок арныа лийэш тыштэ почанам.

Таргылдыш. Ончычшо кушто лийнат?

Вубэр. Кб, мый мо?

Таргылдыш. Тыйымак манам шол...

Вубэр. Ит гына ойло! Шоналтэмат, чонэмланат сай-нак вэлэ чучэш! Овда курык ўмбалнэ чонгэштэн коштым. Тушто мый гайэм шукыло. Пэш сай модна. (Таргылдышлан). Тый молаи ыжыч мий?

Таргылдыш. Овда курык кала, ўп удралашат ом йарсэ.

Вубэр. Эпэрэ мийэн от ул: тушто путырак сай ыльэ. Ты жапым мый никунамат мондэн ом кэрт...

Таргылдыш (мутшым лугычшта). Колыштмэмат ок шу, чарнэ! Тэ тушто куанэн тбрштылыда; тыштэ гын, чыла сўмырла.

Вубэр. Мо тугай лийын вара, ойлыза?!

Таргылдыш. Шич, сайрак колышт, шонго карта! Сўанлык вэр пич чодрада кодынат огыл, пытэн.

Вубэр. Кузэ?

Тарылдыш. Руэн пытарэн улыт!

Вубэр. кб?

Тарылдыш. Калык!... Ожно вүд ийа игэ-шамачын тылчан йүдым укплантэ модын шинчымэ шэртнэ ик-тат кодын огыл.

Вубэр. Кодын огыл?

Тарылдыш. Укэ!.. Вүд агурат кодын огыл,—чыла калык кидыштэ... Вүд ийа шкэжат тужэчын кайэн... Мыйат кайшым...

Вубэр. Тыйат кайшыч?

Тарылдыш. Мыйат!

Вубэр. Күшкэ?

Тарылдыш. Вэс вэрыш.

Вубэр. Йанлык - шамычшэ?

Тарылдыш. Нунымат у вэрыш кусаршым!

Вубэр. Орлыкэн - шамыч! Орлыкэн - шамыч! (Суртлык кугызалан). Мо тый, шонго кугыза, пэш ойганла койат?

Сурт. кугыза. Мыланэмат ойго.

Вубэр. Тыйжым кб ойгадара?

Сурт. кугыза. Калык!

Вубэр. Ну-у!.. Ужамат, коктыннат тома илыштыда! .

Мый тэндан дэч пийаланрак улам. Альыжэ мыйым ик-тат ок тўкалэ. Ончылкоч вуйым ом сакэ.

Тарылдыш. Тэ куку кайыкла илэда.

Вубэр. Мо тый, таргылдыш, сырашат тўналыч мо? Мо пэш шыдэ улат? Тэ чыланат пэш осал, пэш ойган улыда!.. Лучо тэндан дэч кайэм...

Сурт. кугыза (чара). Шого, шонго карта, иктаж кана айдемын күшыч чонгэштэн коштыжым ужынат мо?

Вубэр. Айдемын күшыч чонгэштымыжым?

Сурт. кугыза. Шукэртэ огыл ты нэргэн йот-йэнгат ойлэн шинчыш. Айдемэ күш күзаш тўгалэш гын, вара мэ пытэна!

Вубэр. Ок кўлым ойлыштат, кугыза! Айдемэ никуна-мат чонгэштэн ок кэрт. Кўшнб вубэр дэнэ корак вэлэ чонгэштылыт!..

Сурт. кугыза. Тый утларак шинчэт шол...

Вубэр. Мый огыл да, кб шинча?! Шинчэм. Айдемэ кўшкб чонгэштэн ок кэрт: тудо ужавала мландэ ўмбалнэ пэрнылэш, сонтыргата.

Сурт. кугыза. Ожнырак мыйат тыгэ „айдемылан ала могай шанчэ полша“ манын шонкалэм ыльэ.

Вубэр. Могай шанчэ да мойын? Тидэ шойа вэлэ. Тидэ шойам мый кызыт гына колам.

Тарылдыш. Тыгэ ойлат. Ала!

Вубэр. Кб тыгэ ойла? Мэмнан кокла гыч, альэ айдемэ ойла?

Сурт. кугыза (сыршыла). Шонго карта! Мэмнан кокла гыч айдемылан күш чонгэшташ кб полша? Эк, мутымат муын, шэрэмэт! Мэмнан кокла гыч огыл шол...

Вубэр. Тыгэжэ... йэн-шамыч полшкалат?

Сурт. кугыза. Мэат огыл, йэнат огыл дыр: рашыжым шинчымаш укэ. Кэч кузэ гынат, йырна сай пашак ок кай...

Вубэр. Чын, паша моктышашак огыл. Тидым сай-рак палэн налаш күлэш. Тэвэ мый корак дэч йодын оячэм. Тудо ушан кайык, чыла шинча. Вара мэ нунылан ушым пуртэна.

Тарылдыш. Кузэ ушым пуртэт?

Вубэр. Пуртэна!.. Ила ойгыро! Вуйдам ида сакэ! Ой, тэндан дэн шинчаш пэш йбсб: пэш ойган улыда. Таргылдыш, ончал-йан: мый имнэ дэн могай лум ваш-талтэнат.

Тарылдыш (онча). Пэш сай лу,—ойлыманат огыл!..

Вубэр. Тэвэ могай у тувыр сога. (Таргылдыш онча). Ивиш ўпша гына...

Суртлык кугыза. Кб толэш? Адак кб кодын? Йэн огыл гын, йэра?

Вубэр. Укэ, шкэнан ала мо!

Сурт. кугыза. Кб гын? Вүд ийак огыл?

Тарылдыш. Мый тыгэжэ куржам. Мэ тундэн огына кэлшэ. Шинчэт чай?

Сурт. кугыза. Шого, таргылдыш, ит кай! Ала тудат огыл. Вүд ийа агур гычшэ пэш шуэн лэктэш вэт. (Мландэ ийа пура).

XIV кончымаш

Чыланат (брышыла). Тидэ мландэ ийа. Кок йолан шурган!.. Ак, илэт-кутрэт вара, шуч сўрэт? Кузэ тый тышкэ вэрэштыч?

Мландэ ийа. Мо тэндан... могай погынымаш мо? Пычкэмыш виыйн погынымашыжэ мо? Айдемыжэ кушто?

Вубэр. Тыгэ шотлан толын гын, мом штэт вара?

Тарылдыш. Ай, могай волгыдо! Понарэт йбрыкб: мый волгыдым ом йбратэ. (Йбрыкта).

Сурт. кугыза. Молан толыннат?

Мл. ийа. Тый дэкэт ой йодаш!

Сурт. куг. Могай ойым?

Мл. ийа. Тухман айдемэ вэрыч ындэ илышэм пыта. Умлэт?

Чылан (брынрак). Адакат айдемэ. Мо тидэ тыгай? Кузэ нуно тый дэкэтшэ шуч?

Мландэ ийа. Тэвэ кузэ, колыштса! Мый шуко ий годсэк мландэ кбргэш погым, түрлб күлэш настам погышым, аралэн илышым. Альэ маркэ чыла сай, пэш шып ыльэ. Шукэртэ огыл ўмбалнэм лўшкымб йўкым кольым. Мо тидэ тыгай, палаш тбчышым.

Вубэр. Мо вара?

Тарылдыш. Шого, тый коклаш ит пура! Мутым лугыч ит штэ! Чытэ изишак!

Мл. ийа. Айдемыла чийшымат, мландэ йўмач нушкын лэктым. Мом вара ужым? Ай-ай-ай... Могай паша!

Вубэр. Мо тугай вара? Ит шуйкалэ, ойло вашкэрак!

Мландэ ийа. Кўжгб кид—йолан, лопка туп—вачан 12 ала могай йэн—шамыч кужу кўртнб вара мландыш пўтырэн пуртат.

Чыланат (чот брмалгэн). Мландышкэ? Кай, ала мом вўдылыштат... Кузэ тыгэ лийэш?

Мл. ийа. Мландышкэ пўтырэн пуртат... шойа огыл.

Вубэр. Молач?

Мл. ийа. Мландыштэ мо наста уло палэн валнэшт!
Тарылдыш. Ну! Тэвэ кушко адак пурнэшт?

Сурт. куг. Чыла вэрэ шуут, никуштат мыланна
вляш вэр ок код... Умбаыжэ мо адак, мландэ ийэ?

Мл. ийа. Ужам: паша сай огыл. Шкэнан артэлым
кагашлан погышым: „Куртньё варам шкэнан пого дэкэ
шукташ огыл“ манын пунчална. Кужо варам кэч кэла-
нат кучэн шогалдаш күлэш. Шыгавам шышна. Мыла-
нэм лэктэ...

Вубэр. Ну?

Тарылдыш. От уж мо, тэвэ шовыч кылтышан улам?
Ха-ха-ха ха! (У-у—манын урмыжэш) Парня дэч
посна кодынат аман, ават парня!

Мландэ ийа. Кож парня дэч посна, иктат огыл. Мо
тый имныла шинчалат? Йэн ойгымат куанэн ужат?

Тарылдыш. Ну ит сырэ, шонго айдэмэ! Мый вош-
тылтышлан гына ойлышым.

Сурт. кугыза. Мом вара шташ шонэт?

Мландэ ийа. Ом шинчэ: ала мом шташ. (Вубэр
үпшыничэш).

Сурт. кугыза. Мом тынарэ пэш үпшыничат?

Вубэр. Ала кё толэш.

Сурт. кугыза. Адак кё толэш?

Тарылдыш. Ой, ой тачэ, суртлык кугыза, тыйын мо-
гай пийалан кэчэ: сүмырлат да сүмырлат.

Сурт. куг. Вэрымат мууныт, кушко погынаш! Мо...
мыйын тыштэ „постоялый двор“ мо?

Вубэр (ёрынак). Шижыда? (үпшыничэш). Нэр
үпшеда укэ мо тэндан?

Чыланат. Мо тыгай? Кё толэш? Шкэнан, альэ
айдэмэ?

Вубэр. Мэмнан огыл, айдэмаг стыл! (Чыланат
пэш ёрыныт).

Сурт. куг. Мэмнан огыл, айдэмаг огыл?

Тарылдыш. Тугэжэ... (Шанчэ пура).

XV кончымаш

Вубэр (кычкыралэш). Тудо!.. Куржса вашкэ!..
(Чыланат шылын пытат).

Шанчэ. Тэ тышкэ молан погынен улыда? Кайза ты-
жэч! Мый шанчэ улам. Мый лиймаштэм тыланда вэр
укэ! (Суртлык кугыза, вубэр, таргылдыш,
мландэ ийа, чыланат куржын пытат). Кыньэл-
за, икшывэ шамыч. Уна эр ўжарат койэш! Чыланат
мыйын почэшэм ошкылза! Мланэм гына ўшаныза, мла-
нэм гына энэртиза! Мый тэндан нигунамат ом ондалэ.
Мый. . илышдам куштылэмдаш полшэм. Илымыжэ годым
айдэмэ могай ушан пашам штэн, могай йён—амалым
муун,—чыла нэргэнат, тэ, ты кнага тўшкаштэ лудса!
Кнага шамыч тэндан йолдашда лийышт Тэ нуным йэ-
ратыза, аралыза! Мый тыланда чыным, тўнбан сылны-
лыкшым муаш полшэм. Ончалза - шан йырда ваш: тўнба
могай сылнэ! Пўртүс могай пойан! Йандар пылпомыш,
тул ора гай кугу кэчэ, шолэм, йўр, кугу тэчысла, тўр-
лө курукын пойанлыкшэ, тўрлө кайыкын сёрал мурышт,

ужар шудо, чэвэр тўсан пэлэдыш, тўрлө-тўрлө изи-
кугу чонан-влак,—чылажат айдэмын кыдыштэ... Айдэ-
мыжат—ой, могай сылнэ!—могай ушан! Мыйым шинчэн
налэш гын, мландэ ўмбалам райым шта. Поп шойа
почылдэш; попын мугшо шопо ийла шула. Айдэмэ
мыйым умлэн шуэш гын, попын шойак йумыжлан ўша-
ныдымэ лийэш, вэра пыта, чэркэ пэтырна. Тунам айдэ-
мэ шкэ йумо гай лийэш... Тўрлө пайрэм—Шорык йол,
Миволо, тулч моло поп пайрэмат пыта. Уш-ын почыл-
даршэ, у, мотор пайрэм,—у илыш пайрэм-влак вэлэ
лийыт. Садлан манамыс: чыла йэнланат мый дэкэм лий-
шэмаш күлэш, мыйымаж палэн налаш күлэш...

Нигат тэндан огэш утарэ

Йумат, кугыжат, виан йэнжат.

Тэндан йёршэш утаралташда

Лачак шкэндан кыдыштыда...

Кыньэлза, икшывэ—шамыч!.. Вашкэрак школышкыда
кайза!.. (Кайа. Йошкар тул йёра).

XVI кончымаш

Микалэ (пожалтэш а т). А!.. Кё тидэ?.. Куш кайаш?
Никат укэ.. Э-э, тидэ омо, омым ужнам улман! (Окн аш
онча). Ануук, кыньэл, кайаш йёра!

Ануук (омо йёра). Мм... Мом?..

Микалэ. Кыньэл, манам, кывьэл от кэрт мо?

Ануук (кыпныэлэш). Кыньлаш мо вара? Ой,
ўжарат койэш улманш... Микалэ, вараш огына код?..

Микалэ. Тый вуйвочэт вашкэрак пого.

Ануук. Ёпэм пунэмат, чийэм вэлэ (чийа).

Микалэ. Мый, Ануук, пэш онгай омым укынам. Ту-
гай онгааай-чылт ёрат!

Ануук. Могайым укнат вара?

Микалэ. Мэмнан пёртыштэ, таргылдыш, суртлык ку-
гыза, мландэ ийа, вубэр шинчат шонэм... ала мо нэргэн
мугланышт, вара ала мо тугай ош наста, айдэмэ тўса-
нак, шкэжэ тул гай волгыдо, только да, чылаштымат
кордыр кодыш...

Ануук. Ой, могай омым укынат! Мый тыгай омым
ужам гын, ала мо тўрлын лўдам ыльэ!..

Микалэ. Тэвэ орадыжэ!.. Тый ит лўд, вара шучкын
ок чуч... Ты омым учичыллан ойлэн ончаш күлэш... Э-э,
кўзэтым ит мондо! Куштыраж?

Ануук. Ёстэлыштак ыльэ... мондэнат мо?

*Микалэ (кўзым ёстэлгыч луктэш, чот шў-
калын йўк шокта).*

Ануук. Мо пэш лўшкэт: малшэ-шамычым пожалтэт!
Вара ушым пуат тыланэг.

Микалэ. Эй-й, кунам альэ малэн пожалтыт: уна ко-
чай нэрым кўзэ шушнэш. Шуйто кэмым вэлэ урга!
(Омсам чот чўчын лэктын кайат).

XVII кончымаш

Йысан. (пожалтэш) Кё тыгэ?.. Йоча—шамыч мо?
(Онча) нунак шол! Ай, могай эр пожалтын улыт..
Айда кайышт: рвэзышт годым тунэмышт...

(Моло—шамычым пожалташ пижэш)

Ш о в ы ч .

Нужна-влак ушэм—колхоз.

Кугу мўшкырым овартэн,
Шэм Овромжо коштылда,
Кугу нэржым пўгыртэн
Вуйжым эркын рўзәлтә:
— Эк, ок-ок,
Илышәт...
Саман йөршынак пужлән,
Комсйомьол-влак, кэрэмәт,
Коштыт калыкым лугән.
Түрлө-түрлө чаракым
Мэмнан йырет шындылыт.
Ийа койыш пашаштым
Тыгат-тугат ыштылыт.
Ужат,
Уна
Тәнгәчә
Йорло-влакым чумырән
Сэман ұдыр—Тыләнчә
Йорл(о) ушэмым почыктән.

Кодамар нур пасунам
Пўчкын - нальыч ойырән
Вужга - понго гай агам
Кайыш ындә нунын дэк.
Чөдра,
Олык ораньэк
Пурыш чара кидышкә..
Тошто
Олвот пойанәт
Ишалт шинчә ик лукәш..
Тыгә Овром кугыза
Ойгыралын кутыра,
Овром куважә Луза
Ышкә сэмынжә сурга:
— Ой, йумәт, пўрышәт!
Мо лийәш гын, томаша?!
Тошто годсо ош кәчәт
Пэтырналтә мэмналан.
Ындә акырак шуәш...

Ындә ош тўньә пыта,
Йырым-йыр шэм пыл наләш,
Шучко кўдырчө шокта.

Чын. Пойан пыта йөршәш,
Йорло илыш сайэмәш:
Мэмнан илыш волгалтәш
Иктыш ушнән илмәшәш.
Йорло-шамыч вуйгәнәт
Тошто чэпым пудыртат,
Рўдәнгәлтшә илышнам
Төрләлтәлын чиалтат.
Йырым-йыр колхоз-ушэм,
Шочын—кушкын чаплана,
Тўшка илыш
Иләнән
Вожым пәнгыдын колта.

Радио дән машина.

— Кувай, Лэзунь. кувайәм!
Кушто коштыч мутайән?
Ала иктаж сомылкам
Ыштән тольыч төрлалтән.
— Овром, ындә шонымәт
Тыйын йалтак мунчалтәш
Сөсна ганьә кашакәт
Мэмнан түрлын шәлыштәш.
Лудмаш-пөртәт үмбалам
Кужу мэгым шогалтат.
„Йолташ Апшат мэмналан
Ойла мутым“, манылдат.
— Йолташ Апшат!? Томаша...
Ындә илышна пыта.
Тока лукмо сай паша
Кид гычнажә мучышта.
Йал ола дэк чак лиймәк
Турташ пэрна пойанлан.
Радий шупшшо у мэнгәт
Йорло-влакым туныкта.
Төвө, ончо, түсләнрәк
Кузә Йапык шинчылтәш,
Тудо кызыт путырак
Рыков ойым колыштәш.

— Адак йорло-шамычәт
Тачә кондышт машинам..
— Ой, кувай, мом төчәт?
Ушэм койыш мыйынат..
Тушман куткыж йыр пөрдәш.
Овром ситмыж толаша.
Түгә гынат Ис-йәләш
Тўшкан илмаш лийалшаш.
Пасу мучко мўгырән
Трактыр мурым муралта,
Йошкар кожәр лузганән
Шикшан вуйжым рўзалта.
Пакча көргым „Планәтәт“*)
Косатан дәч арала..
(Сат пакчаштә олмайәт
Сай озажым сөрвәлә).
Нөрөп гычын шөржымат
„Сэпаратыр“ шўшкәләш.
Караш гычын мўйжымәт
„Мэдогонко“ лукталәш.
Йорло-калык илышәт
Тыгә вәлә сөрәсә,
У, вучалмә койышәт
Ушнымаш дән илана.

*) Шўк эрыктымә машин.

Копэрэтивыш пурымат кулакым лүдыкта.

„Иктыт—коктыт куэрэт,
Шүдө - коло лышташэт“...
Йорло калык—шэмэрэт
Куана вэт... Мом ыштэт...
Чыла кэртэ ош кагаз:
Нужна-йорло чумыргэн
(Кулаклан адак наказ)
Копэратсым почылдэн.
Күлэш погым, сатумат
Йошкарла гыч шупшыктат...
Кутко сэмын вужгыктал
Илышэтым сайэмдат.
Овром кэвыт йалт пуста:
Лачак пийжэ вэл мийа.

Изат - кугат, албаста,
Шудал—эртэн вэл кайат.
Овром тарзэ-шамычшат
Члэн кагазым кучэдат:
Эк, эсогыл, муныжат
Чал пондашымак каргат.
„Нылд(э) ий утла йорло дэч
Паршым күрын илышым,
Нылд(э) ий утла парышым
Күсэнышкэм опытышым.
Ындэ пытыш... Эк, кува!
Кө мэмнам йүктэн - пукша?
Шүдыр йомо... Пытыш сай..
Мэмнан йүкшә пиална.

Мак Маризэ.

КОЛХОЗ КАЛЫК.

Гранит нэнгыз ок шаланэ,	Шүкшак шудо, урлык комдо,	Пырчэ дэнэ тэмэна.	Пасу мучко тошто шотым,
Гранит нэнгыз— СэСэСэР.	Акрэт годсо шогажат...	Чылан ик гай тарваналын	Эрык чапым раш ужэш?
Колхоз калык ок өрканэ,	Пайдам нуно огыт кондо,—	Пашам түрыс шуктэна.	Тошто шотым шанчэ ой дэн.
Колхоз калык лэктэш төр:	Йомэш вэлэ уложат.	ЦэКан ойжым колышталын	Тэкник вий дэн парэмда,—
Кумда нурыш— төрсыр вэрым	Нунын чапышт колхоз нурлан—	Раш тошкалын колтэна!	Колхоз нурлык шэм мыландым
Трактор дэнэ куралаш,	Огыт кэлшэ у вэрлан.	Шанчэ чап дэн йал - озанлык	У куат дэн уэмда?!
Күэмалтшэ йыран сэрым	Садлан эрык, Совэт эллан—	Утыр, утыр.	Чынак, кө гын, тайныдэ гыч
Сүмыралын төрлылаш.	Тэгак ок күл шэмэрлан...	„Колхоз калык— шэмэр калык	ЦэКа корно дэн кайа?..
Шэм мыландэ эрык капшым	Шанчэ-тэкник, амал-йөным	Патыр огыл“ кө манэш?!..	Йүкдам пуза, йолташ-шамыч?!
Ындэ ижэ ончыкта,	Палэн, кучылт	Колхоз калык— паша калык,	Йүкшым лукшо кэч көат!!!
Колхоз калык тудын капшым	Шанчэ ойым, тэкник вийым	Паша калык ик ойан,	Кө ударный, эй, тарванэ!
Тошто шот дэч эрыкта.	Колхозлашкэ пуртыман.	Паша калык моткоч талэ,	Эй, тарванэ план шукташ!
Тошто шотшо— кум пасушто—	Вара ижэ у куатым,	Паша калык он вийан!	Кө пашаштэ ок өрканэ—
Түжэм ий дэн йыр шарлэн.	Сай куатым погэна.	Кызыт кө гын	Тудо, Чынак, сай
Мо укэ гын, ындэ тушто?—	Шурно-пого мэр кылатым	У пашаш лэкташ үжэш,	йолташ!
Чыла тушко погынэн:			

Нимоланат öрат.

— Кай, Кычыри кузэ койат?.. Ындэ капэш шушо улат, ий-гэчэтат изи огыл, молан тынарэ сөрвалтарэт?— манын пэш сөрвалэн, ончыл кошт-шо ватэ Чоккой Пöтр Кычирим кидгычшэ шупшэш.

— Ой, йынггай, молан тынарэ вийэшак шупшат?— манын Кычыри, омаса йанакэш пижынат, чакнэн шолга.

— Кычыри, үдрэм, пöртышкыжо кэч пуру — манэш аважэ.

Кычыри пурэн, пусакэш пуснэн шогалэш.

Кычырим пэш пүтыркалат. Качымат тэмлат, вэржымат моктат. Качыдэн, ачажэ үстэл воктэн ончэн шинчат.

Кычыри ик жап туркэн шолгат:—Ну, йора, укэ-гын—манын пэлэшта.

Арака атым,киндэ-шинчалым почэдаш тўнгалыт. Кычырим шэм Кырльан Придонлан йўйт.

Эрлашым паша вэс вэкыла савырнэн шинчэш. Кычыри огэшат йў, огэшат коч: пэш кольана. Ик кэчэ эрта, вэс кэчэ эрта—Кычыри садыгак кольана. Кум кэчэ шўраш пырчэ нарэ кочдэ, Кычыри кольанэн илыш. „Ом, кайыда ом кайэ“, вэлэ магыра. Качыжым ок йоратэ.

Арака йўмыжö годым, Придон тынарэ осаллат ыш кой. Кызыт, Придонгайэ осал качыжат укэла чўчаш тўнгальэ. Пошкудыш лэктат—йынг тўрлын ойлыштэш: иктыжэ моктэн ойла, йывыртыкта, вэсыжэ шўктара.

Тўрлö йынг тўрлын ойла: „Придонгайэ шэм качэ йалыштыжат укэ,“ Придон— ачажэ сэмын—копшанкэ гайак шэмэ... Йэшгэ, чыланат шэмэ улыт. Адак—миймэкак посна лэкташ тарваныман. Пырльа илаш шотэш ок тол. Придон лэч посна ныл озак марий-влак, кум капэш шушо ўдыр тўвымандэн илат. Тыгайэ куго йэшыш кузэ мийэн пурэт?

Ўдыр йўмэкэ шуко шöрэн ойлышо уло. Йўмöдэч ончыч уш пушо шагал... Йўаш гына вангэн шўм шўйкалэн, коштыт. Нуно йўтда кайат, тый, ўдыр, кэрэк мом умбакылажэ ыштэ. Уш пумо олмэш нуно сайракын пүтыркалэн, моктэн шинчат. Сайжым, осалжым огыт ойльо.

Йўмö дэч ончыч: „Э-эй, Кычыри ит торэшланэ Шэм мыландэш шурнат сайэ шочэш. Шэмыжым монь ит тэргэ,“ манын Кычырим чактарышт. Кызыт гын ындэ тыгэ ойлышо укэ. Чыланат йўкшыктарэн, шöрэн вэлэ ойлат. „Шэм мыландэтэт“ кызыт ушэш ок воч. Придонын шэмэ улмыжым мыскылэн вэлэ ойлат: „куп лаврат шэмэ да, ужат вольыкклан кошташ ок лий .. Кычыри тый ышкэжэ йўкш гайэ ошо улат, курныжгайэ качылан кузэ кайэт?“— маныт.

Кычыри, чытэн ыш кэрт. Нил кэчыжлан шэм Кырльадэк шöрлаш шолэн колдыш.

* * *

Кычыри, кудышкыжо касдэнэ ижэ тольо. Аважэ, кас кочышлан шўльö ложаш ньэмырым лугэнат, Кычырим пэш вуча... Укэ, Кычырим вучэн шудэак кочкаш шинчыт.

Тул чўктымo жап годым ижэ Кычыри ты пурэн шогальэ.

Аважэ: „мо үдрэм, Кычыри пэш кужун коштат? манын Кычыри шинчаш ончалэш.

Кузэжым можым аважынат шинчымыжэ шуэш.

Кычирин паша лийын ала мо: шинчажэ ньэмыр покшэлнысэ үй шинча сэмынак чолгыжэш. Тўрвыжат «лывэ-лывэ» вэлэ койэш. Чурижэ, эр кэчэ сэмын воштылэш. Кычыри пэш йывыртэн. Аважэ, ўдыржын тыгай койшым ужын, нимоланат öрын.— Эрдэнэ пэш шыдын, чон воштак шыдэшкэн шöрлаш лэктын кайыш, касдэнэ йыбыртэн— кудыш толэш.

Молан? Кузэ?

Ўдыр рвэзым кө шинча?!..

— Ўдырэм, вара кузэ?—öрынрак аважэ йодэш.

Кычыри ышкат чытэн ок кэрт. Кочмыжымат чарна, ойлаш тўнгалэш: „эй, авай, пэш сай айдэмэ улыт. Пэш йöратэн тольым. Капкам вэлэ пурышым, изи ўдыржö налаш курыж лэктэ. Вэс нудымжо кыдалаш ўдыржö—пöртончылдэран ваш лийэ. Куго ўдыржö омасам почын пуртыш. Кугым лийшашлыкшат—Кырльа куважат изин-кугун вэлэ койэш: „эй, шэшкэ падраш лийшашлыкэм толэшыс“—манын үстэмбакэ кочкышым нумалэш.

Кырльа кугызажат пэлэн вэлэ мийэн шинчэ. Пыдымэ йомакла; тупкычэм вўчкалдэн: „эй шэшкылыкэм толы-ын“—муралтэн ойлэн шинча. Эргышт... Эргышт-влак чыланат музыкклан кэртыт.“

Кычыри, кугын шўлалта. Имэ мучаштэ шинчышыла вэлэ койэш.—Изи эргыжэ ковыжым шокта, вэсыжэ балалайкым нальэ, Придон—каркармоным. Кумытын, кум тўрлö ўзгардэн шэргылтараш тўнгальыч. Эк, кэлштарэнат моштат! Чонэт шўмэт вэрыштыжэ огыл. Чытэн ыш кэрт, ачажат күслэм налын, эргышт почэш йонкырыкташ тўнгальэ. Э, кэртыт, кудыш толмат ок шу! Придонжат пэш сай мари. Ойжо йыда: „Кычыри колыштйан, Кычыри онгай вэт?“ манынак шинча. Лымжэ укэ, эрэ мыйым ончэн шинча... Мый ыжым шöрлö, Придоным йöратэн гына тольым...“

Пэш онгай вэт. Тэвэ ўдыр кузэ шöрлэн улмаш?..

Кычыри ыш шöрлö.

Эрла сўанжэ лийэш. Сўан ончашыжэ толза!

ОЛИМПИАД.

Ийунын 14-шэ, 1930 ий. Кэчэ шокшо. Изи мардэж гына кэчывал кэчэ йумач пуалэш, ужар олыкысо пэлэдышым чэвэр ўдырын кўляш ўпшым тарватымылак „вы-ыж-ж“ пуал тарвата. Тўнья куанымыла койэш. Чашкэрлаштэ шўшпыкат кэчэ йол дэнэ волгалтшэ, шўртнбыла койшо лышташ лонгаштэ куанэн шўшкалта.

Тэвэ тидэ жапыштэ шэм шикшым шэнтгэк тўтырэн Озанг ола гыч Моско олашкэ пойээд кудалэш. Тидэ пойээдыштэ кок калык тэатр (сўас дэн марий) Москош — СССР-сэ калык тэатр дэнэ искусство пашам ончыктымо 1-ой пайрэмлан — олимпиадыш кайат. Марий артист-влакат шўшпык сэмынак куанэныт. Кунам от от куанэ? Куаныдэат куанэт.

Ожно марий калыклан кугу школышто тунэ-машат вэрым пуэн огыт ул. Марийым руш кугужа пызырэн ашнэн...

Рэвольютсий лиймэк марий калыкланат моло калык дэнэ төрак эрык пуалтэ. Кугу школыштат вэр пуалтэ. Марийын культуржо шарлаш тўнгальэ. Марий калыкынат шкэ тэатржэ шочо.

Кызыт Москош шкэ койышыжым, ончык каймыжым моло калыклан ончыкташ кайа. Садлан куанат шол.

Вагон окна почмо, виш окнаш пурак пура.

10 шагат кас. Москош шунна. Вакзалыш мэмнам — кок тэатрым ваш лийаш олимпиадын оргкомитэтшэ. тўрлө организатсий-влак, ончыш мийэн шуышо тўрлө тэатр - влак (Йэврэй, Бэлорусс, Украин, Грузин) мийэныт. Пойээд гыч волышна.

Музык ваш лиймэ мурым шокта. Калык тич.

— „Сўас дэнэ марий таатр вийан лийышт!

— Ур-р-ра! — шоктыш калык коклаштэ. Музык шокта.

— „Сўас дэнэ марий тэатрын олимпиадыш толмышт лўмэш штымэ ваш лиймаш — митинг почылтмо лийжэ! — манын, оргкомитэт лўм дэнэ Саллави йолташ митингым почо. Музык интэрнатионалым шокта. Вара Бэлорусс, Йэврэй, Башкир, Украин, Грузин тэатр лўм дэнэ, тўрлө организатсий лўм дэнэ салам мутым ойлышт. Ваштарэшышт сўас дэнэ марий тэатр гыч ойлышт. Митинг пытыш. Мэат малаш обшэжитиэ II МГУ-ш кайышна. Музык маршым шоктэн кодыльо.

Ийунын 15-жэ, 9 шагат, эр. „Рэвольютсий“ лўман тэатрыштэ зал тич калык. Тидэ залыштэ чылажэ 18 тэатр, 13 тўрлө калык (Узбэк, Грузин, Украин, Армян, Туркмэн, Бэлорусс, Йэврэй, Сўас Тьурко, Башкир, Марий, Латыш, Руш) улыт. Чылажэ 1914 йэнг. Залыштэ ола-вылан вэлэ койэш. Чыла тэатр шкэ (натиональный) вургэмжым чийэн мийэн. Шовыч почылто. Стсэныштэ Йошкар плаг

влак шогат. Плаг покшэлнэ Лэнин бьуст. Йошкар шовыч дэнэ шарымэ ўстэл. Тўрлө плакат-влак. Президиумым сайлышт. Узбэк дэнэ Марий Тэатрым ссэныш кўзыктышт.

— ... Ожно тыгыдэ калык ваш - ваш сырэн илэныт. Кызыт, шкэ койышыштым ончыкташ 13 тўрлө калык Совет Ушэмын рўдө олашкыжэ — Йошкар Москош мўкшла погынэныт!“ — манын, главискустын начальныкшэ Фэликс Кон ойлыш.

— Ур-р-а-а! — калык кычкыральэ. Пэш кужун совым кырышт.

— СССР-ысэ калык тэатр дэнэ искусство пашам ончыктымо 1-ой олимпиад почылтмо лийжэ! — Ф. Кон умбакыжэ ойлыш. Мўзык интэрнатионалым шокта.

— Тидэ олимпиад партийын 16-шо погыны-машыжлан рапорт пуымо лийжэ!“ — умбакыжэ Ф. Кон — маньэ.

Вара тўрлө организатсий, тэатр лўм дэнэ саламым ойлышт. Салам ойлымо жапыштэ олимпиад эртарашлан Гэрманийсэ кок артист дэиз Польшысо шэмэр писачыл толын шуыч. Нуным пэш чот копам кырэн, музык дэнэ ваш лийыч, президиумыш сайлышт. Нунат саламым ойлышт. Кином пэш сўрэтлат. Прожэктыр - влак пўрдыт вэлэ. Салам пытыш.

— Ындэ айста пытартышлан чылан кажнэ шкэ йылмышт дэнэ интэрнатионалым мурэна!“ — Ф. Кон — маньэ. Чыланат шогалын, 13 йылмэ дэнэ интэрнатионалым мурышт. Погынымаш пытымэк Лэнинградысэ пашачэ икшывэ тэатр (ТРАМ) „Плавятся дни“ лўман спэтакльым ончыктыш. Пэш сай модыч. Кас данэ „парк культуры и отдыха“ манмаштэ олимпиадысэ кино сўрэтым*) ончышна. Тэвэ тыгэ пэрвой кэчэ эртыш.

Умбакыжэ олимпиад шкэ пашажым II-ой МХАТ манмэ тэатрыштэ шташ тўнгальэ. Паша радам тыгай ыльэ: 9 шагатлан эрдэнэ лэксий, 11 шагатлан спэтакль, кэчывал кочмэк 3 шагатлан экскурсий, кас дэнэ 6 шагатлан кино.

Ийунын 18-шэ парк культурышто митинг — консэрт лийэ.

6 шагат кас. Чыланат улыт. Лач Узбэк музыкальный тэатр укэ. Тэвэ музык йўк шокта. Узбэк тэатр толэш. Чыланат рат дэнэ ошкыл толыт. вургэмышт пэш сылнэ. Нунын шкэ оркэстрышт (музыкаш) уло, пэш онгай. Митинг — консэрт тўнгальэ. Эн ондак саламым ойлышт. Вара консэрт тўнгальэ. Садэ консэртиштэ 12 тўрлө калык тэатр шкэ койышыжым ончыктыш. Чыланат шкэ йыл-

*) Тэатр дэнэ искусство олимпиад дэнэ пырлыа кино олимпиадат лийэ

мышт дэнэ мурэн, шкэ музыкыштым шоктэн, куштэн ончыктышт. Марий тэатрат мурэн, тумыр-шұвыр почэш куштэн ончыктыш. Кажнэ тэатр шкэ (натсиональный) вургэмжэ дэнэ мийэн. 12 түрлө калык, кажнэ калыкын шкэ йұлажэ, шкэ койышыжо, шкэ музыкшо, шкэ йылмыжэ. Консэртыштэ чылт йалысэ (Моско губ.) крэсаньык хор — Й а р ы к о в вуйлатымэ почэш шкэ муржым мурэн, куштэн ончыктыш. Йалысэ хорат пэш кэтэ. Сылнын лэктэ. Ик манаш гын, консэрт сай эртыш. Армянын, Узбэкин куштымышт пэш сылнэ. Туркмэн-влак вуйым рүзэн мурат. Калыклан — марийын, Башкирын, Узбэкин мурышт, музыкышт пэш чот кэлшэн. Чыла консэрт — митингым йылман кинолан сүрэтлышт.

Олимпиадыштэ кажнэ тэатр шкэ йылмыж дэнэ спэтакльым шындыш. Вуйгэжэ 30 спэтакль шындалтэ. 35000 пашачэ (олимпиадэ участ. посна) ончэн. Марий тэатрат кок спэтакльым (Мүкш отар“ дэнэ „Илышэ вүд“) шындыш. Спэтакль шындымэ дэнэ кажнэ тэатрын кунар ончыко каймыжэ, культур вийанмышэ койо Йужо тэатржэ пэш чотак кэтыт. Тэвэ Бэлорусс тэатр „Гута“ (Йандау завод) лүман спэтакльым шындыш. Декоратсийжэ пэш сай, Ссэнэш йөршын йандау заводымак штэныт. Модашат пэш сай кэтыч. Грузин тэатр — „Анзора“ лүманым, Башкир тэатр — „Кара — гыл“ лүманым, Йэврэй тэатр — „Овэчий источник“ лүманым пэш сай модыч. Чыланат сай модыч. Нинэ тэатр-влакын модмыштат, пэисыштат утларак кэлшыш. Чыла тэатр пэисын мом ончыктымыжо нэргэн рушлашкэ кусарымэ кнагам (либрэтто) олимпиадысэ-влаклан пуэдыш. Садыгэ модмыштым ончэн, йылмыштым ыглаш ок лий гынат, пэисын мом ончыктымыжым чыла ыглаш лийэш. Кажнэ спэтакль пытымэк, артист влакын кузэ модмышт, пэисын могайжым (сайыжэ-осалжэ) нэргэн олимпиадысэ-влак тэргэн кутырышт, Тидэ тэргымаш пэш кугу пайдам артист-влакланат, авторланат пуыш.

Льэксий пэш кугу пайдам пуыш. Кузэ тэатр пашам у сэмын, марксист корно дэн колташ, кузэ пэисым рушла манмыла „национальня по форме пролетарская по содержанию“ — манмым возаш, чыла ойлышт. Кузэ тидым марла ыглаш? Кызытсэ жаплан пийэс — кузэ кызыт илыш ончыко каймым, колхоз кушмыч, эл индустрианмым т. м. ончыктэн шогымо лийжэ. Тунг рүдыжө (содержание) пролетарский лийжэ. Пормыж дэнэ шкэ калыкын койышыжым, йұлажым ончыктэн шогыжо. Тидэ „национальная по форме“ лийэш.

Түрлө музэйлаш (Рэволютсийн историчэскийш) Трэтъяков галэрэйыш, Останкинош (Шэр дэтьэв дворэтсыш) экскурсий дэнэ мийшна. Экскурсийыш кошмат пэш кугу пайдам пуыш. Звуковой (ойлыман) кинон ончыктышт. Тидэ кино пэш онгай. Йын кутырмэт, музык шоктымэт, мардэж йүкэт чыла раш шокта. Мом шинча дэнэ ужат, тудым пылыш дэнэ колат. Олимпиадым чыла кажнэ тэатрым посна звуковой кинолан сүрэтлэн нальыч. Марий тэатрымат мурыжым, музыкшым, кушты-машыжым сүрэтлышт.

Олимпиад эртымэ нэргэн посна тыглай (нэмой) кино лэкшаш.

Олимпиад паша дэч посна, кажнэ тэатр кас йэда пашачэ дэнэ, комсомол дэнэ, йошкар салтак дэнэ, писачыл влак дэнэ смычкым (ваш лиймашым) шташ мийэныт. Тушто шкэ мурыштым мурэн, музыкыштым шоктэн, куштэн ончыктэныт. Ончышо влаклан чыла тэатрын койышышт пэш кэлшыш.

Тыгэ смычкэ шташлан чылажэ 23 кана миймэ. Чумыржо 100 түжэм йэнг (утларакшэ пашачэ) ончэн. Тидэ шотышто Марий тэатрат 9 кана мийэн (пашачэ дэкэ, комсомол дэкэ, йошкар салтак дэкэ) Марий мурым, шұвыр-тумыр почэш куштымашым ончыктэн. Ончышо влаклан пэш кэлшыш.

Йуулын 11-жэ олимпиад Мюзик-Холл тэатр-эш пэтыралтэ. Эн ончычак саламым ойлышт. Вара олимпиад эртымэ нэргэн локлад лийэ. Тиддэч вара чыла тэатрлан олимпиадыштэ паша штымышт нэргэн отзывым пуэдышт. Марий тэатрланат кок отзывым (иктыжэ спэтакль шындымылан, вэсыжэ консэртлан) пуышт. Вара түрлө тэатр ваш — ваш сотсиалистичэский сорэвиованийыш ўжыч.

Пытаргышлан Моско артист влак консэртым ончыктышт.

Садыгэ тида 1-ой олимпиад чыла калык тэатрлан пэш кугу пайдам пуыш. Тидэ олимпиад — тыгыдэ калык тэатр влакын ончык каймыштым, культур вийанмыштым ончыктыш.

Тыгыдэ калык тэатр-влак ваш-ваш шкэныштым палэныт, шкэ пашаштым СССР-ын Рүдө олаштыжэ — Москошто шэмэр калыклан ончыктэныт. Шкэ чапыштым күшкө нөлтэныт. Тидыжэ пэш кугу пиал!

Марий тэатрат шкэ чурийжым, шкэ тусыжым Москошто ончыктыш. Шуко түрлө калыкым, нунын пашаштым ужо. Шуко түрлө калык тэатр пашам ончэн, шкэ пашажым вийандараш тунэмме. Тидэ пэш кугу пиал!

Рэдаксэ коллэгий члэн-влак:

{ Г. И. Голубкин.
{ С. Г. Чавайн.

„У Вий“ журналэш пэчэтлаш огыт йөрө:

I. Ойлымаш - влак.

Йэштубайэв, А—Эчан, Чыланыштэ. М. Мамайн—Шылшэ. Пётыр-Пайдуш—Учө. Шимурзин—Эчан. Апакайэв—Пурис пөрня. Луков Парамон—Овда огыл,—пычкэмыш каргэн. И. Алэксэйэв—Трактыр сэгыш. Корёков—Граждан сар годымсо. А. Волков—Шөрһнө ўмыр. Алмэт Эчан—Ўмыр лугыч. Ильминов—Пөрвөй май пайрэм йошкар армийыштэ. Ирысэ—Шүвырзө Павыл, шүвырзө, шүвырзө йэпи. Қож-гож—Конаш куван пөлөкшө. Краснов—Йалысэ ўдырамашын у йўлашт. Йаир—Ачам авам шочмо дэч ончыч. Бойаринов—Прокоп кугыза.

II. Почэла мут - влак.

Вэршинин—Муро Йэромушкылан. Луков—Шинчыдэ. Бойаринов—Кўтызө, мўкш дэн тарзэ. Тойшэв—Шудо паша. Бочин—Йамбика дэн ўдырвика. Созонов—Шошо, поян мут вэрч. Пөрвөй май. Пастраков—Комун, май. Вэршинин—Йанда паша, Пойанлан, Йанда паша, иктымышэ май кугыжаныштэ, шошо толэш, куралшэ, шошо. Казаков—Май пайрэм. Музуров—коранг поян. Йэгоров, В.—Кружокыш, ўчашымаштэ куго вий. Пэров—У муро. Вэршинин—Рэлигилан, кэнэж. Анисимов, П.—Колхозникын мурыжо. Вэршинин—Кэнэж, трактыр.

МАРИЙ КУНДЭМ КНАГА ЛУКШО ПӨЛКА

ТЫГАЙ КНАГА-ВЛАКЫМ УЖАЛА.

1. В. М. Васильев. Кимсар. . . . . 20 ур.	Шошо ага—кулак ваштарэш крэдалмаш . 5 ур.
2 Орлов. Крэсаньык үдыр-влак . . . . . 10 ур.	Колхоз паша . . . . . 10 ур.
3. Бронин. Лэнин корно дэн 1 лук . . . 40 ур.	Колхозное строительство. (сборник руко- водящих материалов) . . . . . 10 к.
4. Тудак. Тидак II лук . . . . . 50 ур.	27. М. Калинин дэн Йэнукидзэ. Сплошной колэktivизатсэ да колхоз паша. 15 ур
5. Йогор-Пөдыр. Мүкш ончымо . . . . . 18 ур.	28. В. Сави. (Мухин). Лавра . . . . . 15 ур.
6. Козлов и Никулин. Полиграмот . 1 т.	29. Тудак. Сурт кайык-влак . . . . . 15 ур.
7. Васильев. Вольык чэр эмлымэ . . . . 30 ур.	30. Н. Мухин. Почэла мут-влак . . . . . 65 ур.
8. Кэлтэй Пасэт. Алимэнтэм кузэ кычалман . . . . . 20 ур.	31. Шабдар Осып. Күслэ йүк (поч. мут) . . 25 ур.
9. Тудак. Кулиганлымаш . . . . . 20 ур.	32. М. Шкэтан. Йумын йазыкшэ. (Ойлымаш). 20 ур.
10. Мироновский. У корно дэн . . . . . 10 ур.	33. Тудак. Ойлымаш-влак . . . . . 30 ур.
11. Булак. Батрак ырвээ кокласэ паша . . 05 ур.	34. Л. Н. Толстой. Пычкэмыш кэртэ. (Власть тмы). Драма. . . . . 35 ур.
12. Иванов. Сөсна ашнымаш . . . . . 15 ур.	35. М. М. Иванов. Мичушын мурыжо. (Почэла мут-влак). . . . . 50 ур.
13. Түрлө авыр. Дэлэгаткылан пөлөк Түрлө ынлыкгармаш дэн ойлымаш-влак . . . . 20 ур.	36. С. Г. Чавайн. Көн вэрч? (Кугуйар) Рэ- вольүтс. драма . . . . . 45 ур.
14. А. Л. Субботин. Крэсаньыклан могай копэратсэ күлэш . . . . . 20 ур.	37. Шабдар Осып. Удрамаш корно . . . . 50 ур.
15. Н. К. Зотов. Крэсаньык озанлыкыштэ йы- тын мушым ыштымэ . . . . . 10 ур.	38. Васильев, В. М. Материалы религиоз- ных верований и обрядов народа марий . . 0 к.
16. Е. Домбровский. Крэсаньык сурт. йэш пого пайлымэ . . . . . 30 ур.	39. О Н-Ж Е. Элементарная грамматика марий- ского языка . . . . . 35 к.
17. Феликс Кон. Ленинын сугыньжым пар- тий кузэ шуктэн шога . . . . . 5 ур.	40. О Н-Ж Е. Религиозная секта. „Кугу Сорта“ . 30 к.
18. И. Сталин. Пэш кугу ваштытышан ий . . 05 ур.	41. М. Н. Янтемир. Описание МАО Красно- кокшайский кантон . . . . . 45 к.
19. М. И. Калинин. Йал озанлык нолтымо корно дэн ик марда крэсаньыклан налог куштылэмдымэ . . . . . 15 ур.	42. О Н-Ж Е. Тоже Моркинский кантон . . . . 45 к.
20. М. М. Пистрак. Школ дэч ончыч туньк- тымо . . . . . 5 ур.	43. О Н-Ж Е. Тоже. Звениговский кантон . . . . 45 к.
21. А. Осипов. Чывэ вўта . . . . . 5 ур.	44. О Н-Ж Е. Тоже. Оршанский кантон . . . . . 55 к.
22. С. Любимова. Кожмак Натальэ . . . . 20 ур.	45. О Н-Ж Е. Тоже. Юринский кантон . . . . . 55 к.
23. Нэпокойчатский. Кузэ мый сай имным куштэнам . . . . . 8 ур.	46. О Н-Ж Е. Тоже. Козмодемьянский кантон . . 55 к.
24. Сталин. ВКП(б) пурла вэк лупшалтшыш- тын тэорийышт нэргэн . . . . . 20 ур.	47. О Н-Ж Е. Тоже. Сернурский кантон . . . . . 50 к.
25. Ивашенков. Йалысэ агроуполномо- чэнный пашажэ . . . . . 15 ур.	48. Шлыков. Очерк лесного хозяйства МАО Часть I. . . . . 1 р.
26. П. Я. Гуров. Колхозым мо йөн дэн ыш- тыман . . . . . 20 ур.	49. Михеев. Основные правила русской грам- матики в школах нацмен . . . . . 36 к.
	50. Михеев. Методика русского языка в шко- лах нацмен . . . . . 1 р. 20 к.

УГЫЧ ЛЭКШЭ КНАГА:

1. Марий Кундэм комсомоллан Йугослав ком- сомолын рапыртшэ. 10 ии кучэдалмаш . 30 ур.	4. К сооружению Марийской районной элек- трической станции . . . . . 80 к.
2. Э. Шахновский. Батрак аралымаш . . 10 ур.	5 Организация труда и правила внутреннего распорядка в колхозах . . . . . 25 к.
3. С. Любимов Советын илыш сэксийжэ . 20 ур.	

„У ВИЙ“

Тылчэ йыда лэкшэ, сылнэ мутан, сүрэтан журнал.
1930 ийыштэ

1930 ийлан „У Вий“ журнал ак:

Ик посна № . . . . . — 25 ур. Куд тылзылан . . . . . 1 т. 50 ур
Кум тылзылан . . . . . — 75 ур. Ик ийлан . . . . . 3 т. —

Оксам тыгай адрес дэнэ колтыман:

г. Йошкар-Ола, Марийскому Областному Издательству.
Кантонлаштэ почышто, письмоносец-влакат подпискым налыт.